

Studiu privind evaluarea resursei culturale a imobilului „Bazaltin”, din Piața Charles de Gaulle, nr. 4-6, sector 1, Bucureşti în vederea clasării ca „monument istoric”

AUTORI:
Prof. dr. arh. Nicolae Lascu
expert MCC 0033

dr. arh. Irina Tulbure

dr. arh. Horia Moldovan

Iulie 2015

CUPRINS

1. **Introducere**
2. **Evoluția contextului urban – privire generală**
3. **Blocul „Bazaltin”: Repere ale cercetării – documente de arhivă, literatură primară, literatură secundară**
4. **Imobilul „Bazaltin” în contextul parcelării Jianu**
5. **Concepția arhitecturală a clădirii**
6. **Imobilul „Bazaltin” în contextul operei lui Marcel Iancu**
7. **Societatea „Bazaltin”**
8. **Notorietatea și regimul juridic de protecție al operelor arhitecturale ale lui Marcel Iancu**
9. **Evaluarea culturală globală în conformitate cu metodologia în vigoare**

Bibliografie selectivă

Planșe 1-32

1. INTRODUCERE

1.1. Obiectul studiului (planșa 01)

Studiul are ca obiect evaluarea resursei culturale, în baza criteriilor specifice domeniului, a imobilului „Bazaltin”, cu adresa poștală actuală Piața Charles de Gaulle, nr. 4-6, sector 1, București. În prezent construcția este compusă din două corpuri de proprietate corespunzătoare celor două numere poștale. Corpul de clădire se compune din două tronsoane cu regimuri de înălțime diferite – respectiv tronsonul sudic, corespunzător numărului poștal 4 având regimul de înălțime S+P+3E și tronsonul nordic, corespunzător numărului poștal 4 având regimul de înălțime S+P+6E. Parcela imobilului (acesteia corespunzându-i două numere poștale) se întinde între piața Charles de Gaulle (frontul cu accesul principal) și strada pictor C. D. Rosenthal (latura posterioară). Accesul pe parcela imobilului studiat se face direct din Piața Charles de Gaulle, din breteaua de circulație ocolitoare a pieței Charles de Gaulle care leagă Calea Dorobanților de bulevardul Primăverii (vezi planșa 01).

1.2. Metoda şi scopul studiului

Prezentul studiu îşi propune stabilirea valorii (resursei) culturale a clădirii în relaţie cu parcela pe care o ocupă şi cu ţesutul urban adiacent, în scopul clasării ca monument istoric (grupa B), pe baza criteriilor de specialitate:

- evaluarea calităţilor istorice, arhitecturale şi urbanistice ale ţesutului urban în care se găseşte imobilul studiat;
- măsura în care se integrează imobilul în ţesutul urban învecinat;
- evaluarea calităţilor istorice, memorial-simbolice, arhitecturale şi urbanistice ale imobilului în vederea stabilirii elementelor valoroase;

Evaluarea se fundamentează pe:

- informaţiile cuprinse în literatura primară – documentele de arhivă – incluzând în această categorie şi analiza evoluţiei ţesutului urban adiacent pe baza reprezentărilor cartografice și iconografice istorice păstrate.
- informaţiile cuprinse în literatura secundară – materiale aparţinând literaturii de specialitate (istoria arhitecturii, istoria evoluţiei urbanistice a oraşului Bucureşti etc.)
- analiza situaţiei existente în prezent *in situ,* situaţie abordată prin releveele disponibile ale clădirii şi documentarul fotografic.

Totodată, pentru formularea unor concluzii coerente privind evaluarea culturală, se va pune în discuţie, pe baza criteriilor specifice domeniului şi contextul urbanistic din aria de influenţă a obiectului prezentului studiu, precum şi relaţiile dintre cele două.

1.3. Regimul juridic de protecţie (planşa 02)

Imobilul care face obiectul prezentului studiu nu este nominalizat în Lista monumentelor istorice, mun. Bucureşti 2010[1]. În conformitate cu Planului Urbanistic Zonal şi a Regulamentului aferent “Zone protejate în Municipiul Bucureşti”[2] imobilul se încadrează în Z.C.P. nr. 55 (parcelarea Dorobanți 2), delimitată de următoarele artere: șos. Aviatorilor, Calea Dorobanți, str. Teheran, str. Pictor Negulici, bd. Primăverii, str. Armindenului și include porțiunile străzilor Herăstrău, Pictor Iscovescu, Pictor D. Rosenthal, Amiral Bălescu. Din punctual de vedere al caracteristicilor generale ale țesutului urban, zona este ocupată de o parcelare care respectă următoarele reguli: retragerea uniformă de la stradă, cu clădiri izolate (vile) având în genere înălțimea maximă la cornișă de 10 m. Cea mai mare parte a construcțiilor au fost realizate între cele doua războaie mondiale; a fost respectat regimul izolat al clădirilor, în timp ce înălțimile au crescut în așa fel încât în anii ‘30 au fost edificate mici imobile de raport, având cel mult parter și trei niveluri, care se înscriu însă în ambianța generală a parcelării.
De asemenea, în imediata vecinătate a imobilului care face obiectul prezentului studiu, zona construită protejată cu nr. 55 se învecinează direct cu zonele construite protejate cu numerele 14 (bulevardul promenadă Aviatorilor) și 53 (parcelarea Mornand) (fig. 1).

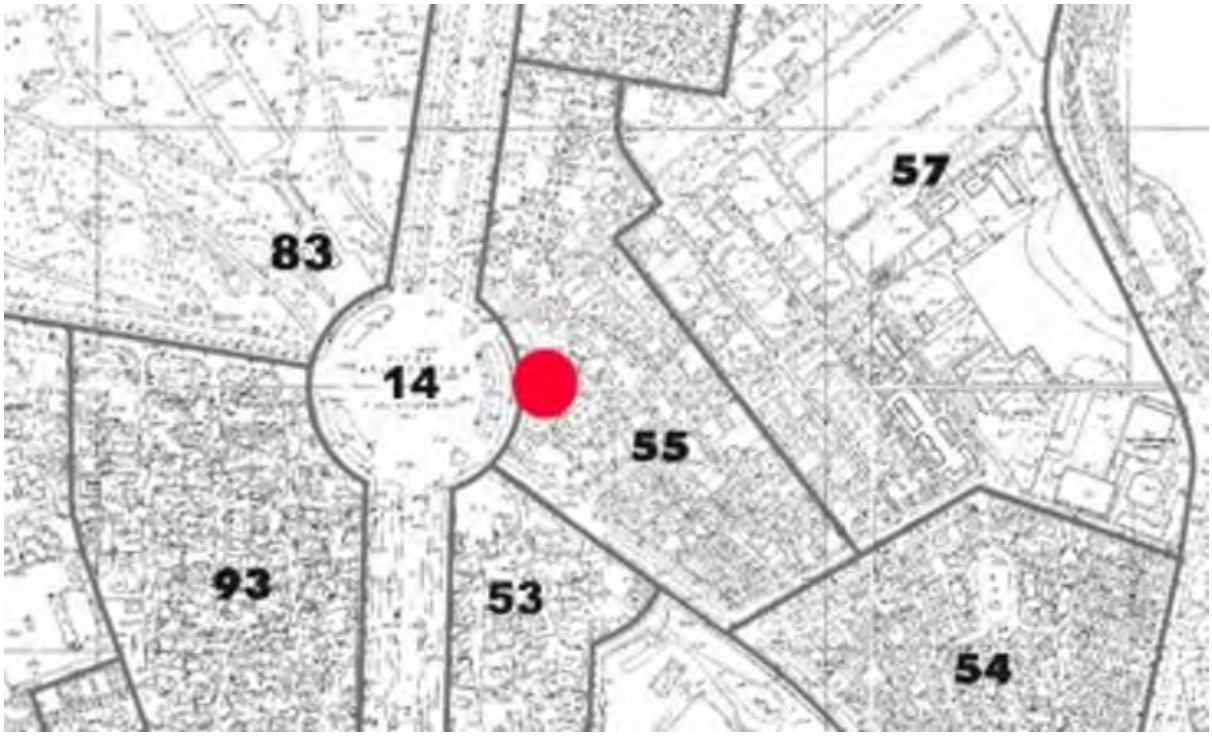

Fig. 1. Planul municipiului Bucureşti cu marcarea zonelor construite protejate cf. P.U.Z. Zone Construite Protejate – Municipiul Bucureşti, aprobat în anul 2000, aprobat cf. H.C.G.M.B. nr. 279/2000.

[1] Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 670 bis / 1.10.2010.
[2] P.U.Z. Zone Construite Protejate – Municipiul Bucureşti, aprobat în anul 2000, aprobat cf. H.C.G.M.B. nr. 279/2000.

2. EVOLUȚIA CONTEXTULUI URBAN – PRIVIRE GENERALĂ

În vechime, zona plasată la nord de bariera Podului Mogoşoaiei (în zona adiacentă pieței Victoriei de astăzi) şi până la pădurea Băneasa[3] se întindea o câmpie goală, lipsită de copaci[4]. Circulaţia care traversa această zonă, denumită iniţial „Aleea Băneasa” (planşa 03), s-a dezvoltat în prelungirea unei artere simbol pentru istoria oraşului – Calea Victoriei (fostă Podul Mogoşoaiei, inaugurată la sfârşitul secolului al XVIII-lea ca legătură între ansamblul rezidenţial extins în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu şi amplasat în vecinătatea actualei Piaţa Unirii şi reşedinţa domnească extraurbană de la Mogoşoaia).

Imobilul care face obiectul prezentului studiu este amplasat într-o zonă aflată la nord de nucleul urban istoric al orașului, zonă aflată la intersecția unora dintre cele mai importante artere care au structurat și structurează circulația în partea de nord a orașului: bd. Aviatorilor, Calea Dorobanților, bd. Primăverii și bd. Mareșal Constantin Prezan. Toate acestea se întâlnesc în spațiul circular al intersecției majore suprapuse pieței Charles de Gaulle (iniţial denumită piaţa Jianu – planșa 14), rezultat al unei intervenții de la jumătatea anilor ’30 ai secolului al XX-lea, care a însoţit parcelarea zonei aflate înspre nord-est – Parcelarea Bordei / Jianu (Bordei-Marmorosch Blank) (planșele 9-15). Imobilul studiat se încadrează în sectorul estic al pieței, în insula delimitată de bd. Aviatorilor – circulația majoră care traversează pe direcție nord-sud piața Charles de Gaulle – Calea Dorobanților (spre sud-vest), bd. Primăverii (spre nord-vest) și, spre est, de traseele străzilor pictor Barbu Iscovescu, respectiv pictor Daniel Rosenthal.

Zona în care este amplasat obiectul studiat a fost inclusă în perimetrul administrativ al oraşului anterior anului 1895. Perimetrul administrativ al Bucureştiului suferise ultima modificare în 1831 (o dată cu adoptarea Regulamentului organic), în preajma anului 1895 limita nordică fiind trasată la nord e Calea Dorobanţi şi la sud de lacurile Colentinei (acestea din urmă fiind incluse în perimetrul Bucureştiului într-o etapă ulterioară, în 1926. Urbanizarea zonelor noi incluse în oraş spre nord faţă de limita din perioada regulamentară s-a produs treptat prin parcelarea vastelor proprietăţilor extraurbane: parcelarea Blanc (ante 1899), parcelarea Gherghel (1895-1911), parcelarea Parcul Filipescu (1912), parcelarea Parcul Bonaparte (1913), parcelarea Parcul Societăţii Comunale pentru Construirea de Locuinţe Eftine (1916), parcelarea Societăţii Edilitatea (1922), parcelarea Parcul Mornand şi ing. Teodorescu (1922), parcelarea Parcul Mornand (1928), parcelarea Societăţii Moara (1935), parcelarea Țesătoria Mecanică I (1935) şi II (1940) sau parcelarea Parcul "Principele Carol" (1923-1943).[5]

Trama stradală majoră. Imobilul „Bazaltin” este amplasat în zona de intersecţie a unora

[3] Nume dat după soția unui ban – probabil Dimitrie Ghica, tatăl domnitorilor Grigore şi Alexandru Ghica (ambii în prima jumătate a secolului al XIX-lea, după restabilirea domniilor pământene) sau a unuia dintre fraţii Ienăchiță şi Ștefan Văcărescu.

[4] Constantin Rezachievici, *Pavel Kiselev – istoria şoselei şi grădinii cu acelaşi nume şi a amplasării Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”*, în Anuar al Arhivelor Municipiului Bucureşti, p. 50.

[5] Lascu, Nicolae, *Legislaţie şi dezvoltare urbană. Bucureşti 1831-1952*, Teză de doctorat, I.A.I.M., Bucureşti, 1997.

dintre cele mai importante artere care structurează zona de nord a capitalei. În imediata vecinătate şi cu impact direct asupra organizării zonei, este **Calea Dorobanţilor**[6] – anterior cunoscută sub titulatura de Uliţa Herăstrău sau Fierăstrăului, denumire atestată documentar la 1834[7], care se prelungea spre nord în afara limitei administrative de secol XIX cu „Drumul la Bănica (Băneasa). Calea Dorobanţi era artera care făcea legătura dintre zona centrală a oraşului – respectiv Podul Mogoşoaiei – limita nordică a acestuia – respectiv Drumul Fierăstrăului şi mai departe cu Băneasa şi Floreasca.

Principala arteră de circulaţie care subordonează zona pe direcţia nord-sud este **bulevardul Aviatorilor (fostă Şoseaua Jianu).** În cele mai vechi consemnări, circulaţia apărea cu numele „Şoseaua Nouă”, despărţind amplele proprietăţi ale familiei Filipescu (pe partea de est) de cele ale familiei Jianu (pe partea de vest). La acest moment drumul era doar „o uliţă nepavată şi întunecoasă ce se prelungea d-a lungul spatelui grădinii” Kiseleff[8]. Schimbarea numelui în „şoseaua Jianu” în primul deceniu al secolului al XX-lea, se datorează unuia dintre proprietarii din zonă – Ion Jianu, zis „Cănuţ”. După sfârşitul Primului Război Mondial denumirea este schimbată în bulevardul Gheorghe Buzdugan, pentru ca la începutul anilor ’50, date fiind noile orientări politice, artera să fie redenumită „Generalissim I. V. Stalin”[9]. La mijlocul anilor ’50, bulevardul şi-a schimbat din nou denumirea în cea păstrată până în prezent – bulevardul Aviatorilor.

Traseul bd. Aviatorilor apare consemnat în planurile istorice ale capitalei încă de la sfârşitul secolului al XVIII-lea (Planul Ernst, din 1793) (planşele 04-07). Pe parcursul secolului al XIX-lea această cale de circulaţie era mărginită de ample proprietăţi ocupate de grădini – cum este spre exemplu cea pe care o cumpărase Constantin Lecca, fiul pictorului, de la Petrache Poenaru, în 1875 (planşa 07). Aceasta avea o suprafaţă de c. 40 ha, întinzându-se din dreptul actualei străzi Ion Mincu, până la lacul Herăstrău, fiind unul dintre cele mai importante locuri de *loisir* al bucureştenilor[10], cunoscut sub denumirea tradiţională de grădina „Bordei”. Aceasta aparţinuse în prima jumătate a secolului al XIX-lea paharnicului Constantin Hrisoscoleu, care a dăruit-o drept zestre fiicei sale Caliopi, căsătorită în 1846 cu Petrache Poenaru.

Primele intenţii de amenajare şi modernizare ale traseului acestei circulaţii datează de la începutul secolului al XX-lea. În 1902, Consiliul Comunal aproba un prim „Plan de aliniere

[6] Modificarea numelui străzii fi hotărâtă în 1878 în şedinţa Consiliului Comunal împreună cu numele altor câteva artere importante ale oraşului. Tot la acest moment “Uliţa târgovişteі” devine calea Griviţei, “Calea Vergului” devine Calea Călăraşilor, “Podul Mogoşoaiei” devine Calea Victoriei, “Podul Calicilor” devine Calea rahovei, “Podul de Pământ” devine calea Plevnei şi “Uliţa nemtească” devine Strada Smârdan.

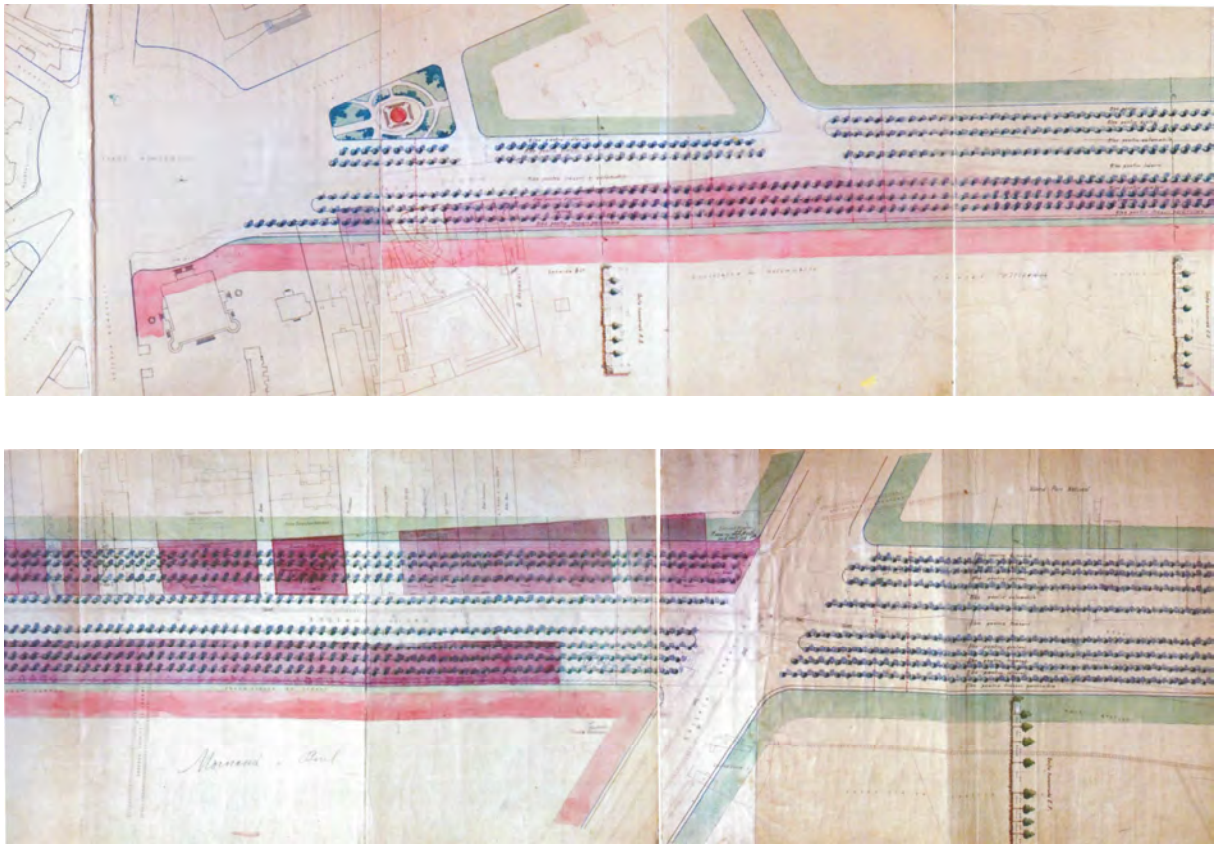
[7] Irina Stănculescu, *Apariţia şi evoluţia denumirilor de străzi din Bucureşti,* în *Bucureşti. materiale de istorie şi muzeografie,* Vol. XIV, pag. 144.

[8] Constantin Rezachievici, *op. cit.,* p. 86.

[9] Gheorghe Parusi, *Cronologia Bucureştilor. 20 septembrie 1459 – 31 decembrie 1989, Zilele, faptele, oamenii Capitalei de-a lungul al 530 de ani,* p. 478.

[10] Radu Olteanu, *Bucureştii în date, întâmplări şi ilustraţii,* Bucureşti, ed. Paideia, 2010, p. 413.

şi de nivelment al şoselei Jianu”[11], prin care prospectul şoselei era stabilit la 24 m. Proiectul de aliniere din 1902 a avut rolul de a moderniza (prin rectificare, regularizare şi lărgire) o arteră periferică (atunci) care lega oraşul cu nordul teritoriului periurban. Prin proiectul aprobat, şoseaua nu se deosebea însă foarte mult de o arteră din centrul oraşului.

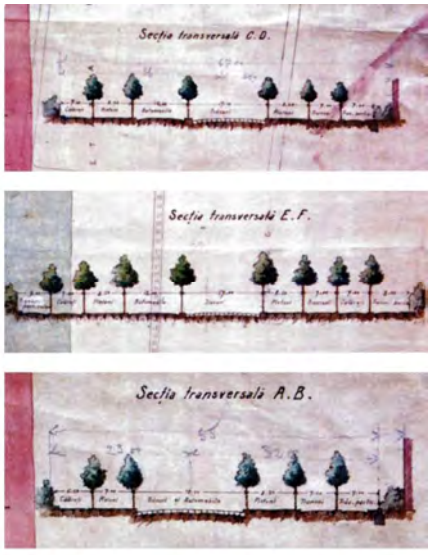

Fig. 2. Proiectul de aliniere al Şoselei Jianu (actualmente bd. Aviatorilor), 1912. În proiect, zonele haşurate cu roşu marchează terenurile expropriate.

(AN-DMB, fond PMB Alinieri, plan 541, reproducere după Nicolae Lascu, *Bulevardele bucureştene până la primul război mondial*, Bucureşti, ed. Simetria, 2011, pp. 127-129)

[11] AN-DMB, Fond PMB-Alinieri, Planul 514, *Plan de aliniere şi de nivelment al Şoselei Jianu aprobat de Consiliul Municipal în şedinţa din 11 martie 1902*. Scara 1:500 (Irina Popescu-Criveanu, Ştefan Bâlici, Studiu istoric de fundamentare a P.U.Z. – zona protejată nr. 56 – "Parcelarea U.C.B.", 2006).

În 24 mai 1912, Consiliul Comunal adopta un nou „Plan de aliniere şi nivelment al şoselei Jianu”, „în vederea executării marelui Parc Naţional pe moşia Herăstrău care [şosea] să înlocuiască comunicaţia cu oraşul şi pe de altă parte să fie loc de plimbare comod şi util”[12]. Proiectul din 1912 (fig. 2) a fost elaborat aşadar cu scopul de a transforma şoseaua Jianu în principala arteră de penetrare în viitorul Parc Naţional (actualmente parcul Herăstrău), aprobat printr-o lege din 21 aprilie / 4 mai 1912. Şoseaua Jianu împreună cu şoseaua Kiselef şi legătura dintre ele – str. col. Dimitrie Ghica (actuala str. Ion Mincu) – trebuiau să asigure accesul bucureştenilor spre zona de agrement din nordul capitalei. În consecinţă, intenţiile au fost ca şoseaua Jianu să fie mult lărgită, profilul transversal fiind unul complex, cuprinzând trasee speciale pentru automobile, trăsuri, tramvaie, călăreţi, biciclete şi pietoni.

Fig. 3. Piaţa Jianu (Adolf Hitler / I.V. Stalin / Aviatorilor / Charles de Gaulle) – vedere aeriană de la începutul anilor ’50

Fig. 4. Monumentul „I. V. Stalin” realizat de sculptorul Dumitru Demu (desemnat câştigător de Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă), inaugurat în 1951 la intrarea în „Parcul de Cultură şi Odihnă I.V. Stalin” (ulterior Parcul Herăstrău). Monumentul omagial era amplasat înspre piaţa I.V. Stalin (actualemente Charles de Gaulle), diametral opus faţă de imobilul „Bazaltin”.

Lucrările iniţiate în 1912 au fost întrerupte doi ani mai, proiectul fiind reluat abia în 1928[13], când era aprobat un nou proiect ale şoselei Jianu, care unifica şi simplifica prospectul pe întreaga sa lungime, prospect foarte apropiat de cel actual. În proiect este reprezentată şi **piaţa Charles de Gaulle**, cu o rază de 100 m (fig. 3). Piaţa a fost denumită Adolf Hitler, pentru o scurtă perioadă de vreme, în timpul guvernului condus de mareşalul Ion Antonescu, pentru ca la începutul anilor ’50 ai secolului trecut să fie rebotezată „I. V. Stalin”. Cu această ocazie, la intrarea în parcul Herăstrău a fost inaugurată (1 mai 1951) statuia lui Stalin, realiza-

[12] AN-DMB, Fond PMB-Tehnic, dosar 623/1912, *Primăria Oraşului Bucureşti, Adresă către consilieri semnată de Primar şi Directorul Lucrărilor Publice pentru aprobarea Planului de aliniere şi nivelment al Şoselei Jianu în legătură cu crearea Parcului Naţional*. (Irina Popescu-Criveanu, Ştefan Bâlici, Studiu istoric de fundamentare a P.U.Z. – zona protejată nr. 56 – "Parcelarea U.C.B.", 2006).
[13] *Ibidem.*

tă iniţial din ipsos şi înlocuită ulterior cu o variantă turnată în bronz. Statuia a fost desfiinţată în anul 1962 (fig. 4).

O a doua arteră importantă pentru zona în care se află amplasat imobilul „Bazaltin” este **bulevardul Mareşal Constantin Prezan** (arteră cunoscută în trecut sub denumirea de şoseaua Herăstrău, ulterior Prelungirea Dorobanţi şi în perioada dintre 1948 şi 1989 Aleea Trandafirilor) (fig. 5-6). În a doua jumătate a anilor ’30 ai secolului al XX-lea se realiza circulaţia cu profilul actual, prin modernizarea mai vechiului traseu existent între şoseaua Jianu şi rondul al II-lea al şoselei Kiseleff. Într-un timp record fusese realizată regularizarea traseului, canalizarea, pavarea şi iluminatul public. Inaugurarea oficială a noii artere a avut loc în data de 22 mai 1939, concomitent cu deschiderea celei de a V-a ediţii a „Lunii Bucureştilor” care s-a desfăşurat în partea de est a parcului Carol al II-lea (actualmente Herăstrău)[14]. Parcul fusese amenajat între 1930 şi 1935 şi deschis în 1936 când aici avusese loc cea de-a II-a ediţie a „Lunii Bucureştilor”.

Din punctul de vedere al profilului care se păstrează în prezent *in situ* , alcătuirea este simplificată în comparaţie cu cea a bd. Aviatorilor. Astfel profilul arterei, constant pe întreaga lungime a acesteia este asimetric faţă de ax. Circulaţia carosabilă cu 6 benzi de rulaj, câte 3 pe fiecare sens, este bordată spre sud de un spaţiu verde care face separarea faţă de circulaţia pietonală, la rândul ei separată de parcelar printr-un spaţiu plantat, public. Pe frontul nordic, dată fiind învecinarea cu parcul Herăstrău, alcătuirea este simplificată: circulaţia carosabilă este separată de cea pietonală printr-o zonă verde îngustă. Trotuarul este separat de parc, printr-o zonă plantată continuă.

Fig. 5. Vedere a bulevardului Mareşal Constantin Prezan (arteră cunoscută în trecut sub denumirea de şoseaua Herăstrău, ulterior Prelungirea Dorobanţi şi în perioada dintre 1948 şi 1989 Aleea Trandafirilor) spre imobilul „Bazaltin”, în 1941 (foto Willy Pragher)

Fig. 6. Vedere a pieţei Jianu (Charles de Gaulle) spre Prelungirea Dorobanţi şi Arcul de Triumf spre sfârşitul anilor ’40

[14] Maria Anca Stoenescu, *Din activitatea întâiului primariat al generalului Victor Dombrovski (1938-1940),* în Bucureşti. Materiale de Istorie şi Muzeografie, Muzeul de istorie al municipiului Bucureşti, nr. XIV / 2000, p. 255.

3. BLOCUL „BAZALTIN”: REPERE ALE CERCETĂRII – DOCUMENTE DE ARHIVĂ, LITERATURĂ PRIMARĂ, LITERATURĂ SECUNDARĂ

După cum arătam anterior, în ceea ce privește evoluția urbanistică a zonei, documentele de arhivă relevante se referă pe de o parte prelungirea căii Dorobanților, trasarea și regularizarea bulevardului Jianu și planificarea spațiului pieței Jianu (actualmente Charles de Gaulle) și, nu în ultimul rând, proiectul pentru parcelarea Bordei / Jianu (Bordei-Marmorosch Blank).

Documentele arhivistice semnificative pentru ansamblul blocul Bazaltin sunt diverse variante ale parcelării Jianu, care consemnează alipirea a patru parcele planificate inițial pentru a forma lotul pe care s-a construit clădirea între 1935-1937. Sursa principală a documentelor de arhivă privitoare la parcelare este Fondul Planuri (nr. inventar 2342)[15], din cadrul Arhivelor Naționale ale României (ANR.-ANIC). Datorită faptului că planurile parcelărilor însoțeau frecvent autorizațiile de construcții din perioada interbelică, fondurile de arhivă ale Serviciului Tehnic al Primăriei Municipiului București (PMB-ST), autorizații de construcții. Dosarul de autorizare a construcției blocului Bazalatin, aflat în arhiva PMB-ST este relevant atât ca sursă documentară pentru analiza evoluției concepției planurilor clădirii, cât și din perspectiva conținutului pieselor scrise.

Literatura primară se referă deopotrivă la parcelare, clădire, proprietar (Societatea Bazaltin) și arhitect (Marcel Iancu). În acest sens trebuie menționate textele semnate de autor, care conturează poziția teoretică a acestuia (majoritatea publicate în paginile revistei *Contimporanul* 1922-1932) și cu precădere textele din perioada elaborării proiectului pentru imobilul Bazaltin („Către o arhitectură a Bucureștilor”, etc.) Două dintre publicațiile periodice din epocă ce conțin informații relevante sunt Monitorul Comunal și Gazeta Municipală. La acestea se adaugă Monitoul Oficial ale cărui numere publicate în perioada pusă în discuție, aduc o serie de informații referitoare la Societatea Bazaltin.

Literatura secundară este constituită în principal din seria de lucrări publicate între 1990 și 2011, care au ca obiect de studiu curentul modernist, avangarda artistică românească sau personalitatea și opera arhitecturală a lui Marcel Iancu. Acestea conțin piese desenate (după proiectele de autorizație), fotografii de epocă și contemporane publicării, descrieri și priviri critice asupra operei arhitecturale a lui Marcel Iancu, în contextul arhitecturii interbelice. Două dintre lucrările fundamentale în acest sens sunt catalogul *Centenar Marcel Iancu 1895-1995* (Ed. Simetria, 1996) și lucrarea *Marcel Iancu, biroul de studii moderne* (Ed. Simetria, 2008).

Trebuie însă semnalat faptul că, deși nu fac referință directă la Imobilul Bazaltin ci la opera arhitecturală a lui Marcel Iancu, există o serie de texte publicate înainte de 1990, dintre care pot fi amintite articolele apărute în revista *Arhitectura*: Radu Patrulius, „Contribuții în

[15] Preluat în prezentul studiu din Irina Calotă, *Dincolo de centru: Politici de locuire / București / 1910 – 1944*, Teză de doctorat, București, U.A.U.I.M., 2013.

arhitectura anilor ’30” (Nr. 6,1973, Nr. 1,1974), „Marcel Iancu – Arhitectul” (Nr. 1,1981) și Simon Julman „Arhitect Marcel Iancu 1895-1984” (Nr. 5, 1984).

La acestea se adaugă primele lucrări de specialitate monografice internaționale referitoare la viața și opera arhitectului: Marcel Mendelson, *Marcel Janco*, Tel Aviv, 1962, Michel Seuphor, *Marcel Janco, artists of our time*, Amriswil, Switzerland, 1963.

4. IMOBILUL „BAZALTIN” ÎN CONTEXTUL PARCELĂRII JIANU

Alături de alte „parcuri” de locuințe din nordul Bucureștiului, parcelarea Bordei / Jianu reprezintă una dintre manierele de dezvoltare ale orașului tipice perioadei interbelice. Spre deosebire de parcelări precum Mornand, Filipescu, Bonaparte sau Principele Carol, proiectate până în 1930, planul parcelării Bordei / Jianu a fost proiectat și trasat abia după 1930, o mică parte dintre construcții fiind ridicate până în 1944 (vezi planșa 15). Proiectele a trei dintre clădirile aparținând acestei parcelări, construite până la începerea celui de al doilea Război Mondial, aparțin arhitectului Marcel Iancu: Imobilul Bazaltin, Vila Hermina Hassner și Vila Pătrașcu.

Fig. 7. Marcel Iancu, Imobilul Bazaltin văzut dinspre piața Jianu / Charles de Gaulle în perioada interbelică
Fig. 8. Marcel Iancu, Vila Hermina Hassner

Datarea planului parcelării Jianu coincide aproximativ cu perioada de autorizare și construcție a imobilului Bazaltin. Planul parcelării Bordei / Jianu se păstrează și astăzi în forma proiectată în 1932, modificările parcelarului rezultând din comasări ale unora dintre loturi, așa cum a fost și cazul celor patru care au stat la baza terenului de astăzi al imobilului Bazaltin În general, parcelele nou formate erau rezultatul comasării a două parcele alăturate dispuse în lungul unei străzi. Conform planului de parcelare aprobat în 1932 și utilizat în jurul anului 1935, în dosarele pentru obțineri de autorizații de construcții pe locul actualului imobil Bazaltin erau patru parcele: 6 și 7 pe strada „X” (ulterior, Str. Pictor Daniel Rosenthal) și 13 și 14 către piața Jianu (ulterior Adolf Hitler / I.V. Stalin / Aviatorilor / Charles de Gaulle). Conform dosarului pentru autorizarea construcției, aceasta urma să fie ridicată pe parcelele

13-14, ca un unic corp de clădire (vezi planșa 17). Într-o variantă ulterioară a planului parcelării, care poartă nota 1941 și care însoțea probabil autorizația de construcție pentru o anume clădire din parcelarea UCB[16], parcela imobilului apare constituită din toate cele patru loturi menționate anterior[17] (Planșa 12). Actuala parcelă pe care este situat blocul Bazaltin s-a format prin două comasări succesive, ambele anterioare anului 1944.

Cuprins în stadiu de proiect în planul Director de Sistematizare din 1935, proiectul propriu-zis al parcelării Bordei / Jianu a fost realizat în 1932 de către arhitectul Jean Burcuș. Situată la periferia orașului, zona era înscrisă în clasa II[18] a de construcții („locuințe mari” de tip vilă) pentru care încă în memoriul din 1935 al Planului de sistematizare era prevăzută o suprafață minimă de 600 mp, 25% procent de ocupare a terenului și o înălțime de 8 metri la cornișa clădirii.[19] Una dintre modificările aduse de Regulamentul Planului de Sistematizare, emis în 1939, era, în cazul clădirilor cuprinse în clasa II-a, creșterea înălțimii maxime admise la 12 metri. În acest sens, contextul construirii blocului Bazaltin este unul aparte. Conform publicației oficiale a PMB, Monitorul Comunal și conform dosarelor aflate în arhiva PMB-ST, în vara anului 1935 Societatea Bazaltin cerea autorizarea unei construcții care depășea prevederile generale ale planului de sistematizare. Aceasta a făcut ca răspunsul comisiei speciale pentru aplicarea regulamentului de construcții și alinieri să hotărască o retragere obligatorie de 10 metri de la limita spre stradă a lotului, o înălțime maximă de 14 metri la cornișă, fără retrageri și realizarea de noi planuri pentru o construcție de tip „vilă”.[20] În luna octombrie a aceluiași an, proprietarul (probabil cu participarea arhitectului) înainta o scrisoare justificativă în care semnala situația specială, din punct de vedere urbanistic a clădirii ce ar fi urmat să o construiască, în vederea obținerii autorizării unei înălțimi mai mari de 14 metri:

> „Având o fațadă mare de cca. 40 m și făcând un singur bloc din 2 parcele, am crezut în interesul estetic al lucrării să căutăm accentuarea unui punct al acestui imobil în înălțime, în formă de turn, tocmai pentru a căpăta o linie mai vie, în gen vilă precum se cuvine în Parc. / O siluetă mai mobilă /. (sic)
>
> Vă rugăm să țineți seamă de faptul că Piața aceasta este cea mai mare din București, având o rază de 120 m. Faceți un serviciu de ordin estetic acestei Piețe, permițând să depășească înălțimea normală din Parc, așa cum am cerut-o noi în planurile de autorizație, ceea ce nu

[16] ANR, Fond Planuri, Jud. Ilfov, Dosar 431 după Irina Calotă, loc. cit..
[17] *Patru Ani de Guvernare și Gospodărire Național – Liberală* (1933-1937), p. 68. În planul inițial al parcelării, semnat de Jean Burcuș , colțul nordic al blocului de parcele 28, era ocupat de un teren de mari dimensiuni, vecin proprietății Bazaltin, destinat construirii unei școli. (vezi planșa 12). Într-o dare seamă a conducerii liberale a Primăriei Sectorului I Galben (Primar Ioan Săbăreanu) acesta justifica renunțarea la construirea școlii, prevăzută în planul parcelării Parcului Bordei, datorită faptului că parcelarea nu era încă (în 1937) populată.
[18] Cf, Planului de sistematizare al Bucureștiului din 1935, în aceeași clasă de construcții era încadrat întreg grupul de parcelări din nordului orașului: Filipescu, Mornand, Bonaparte, Principele Nicolae și parcelările din imediata vecinătate a Palatului Cotroceni.
[19] Nicolae Lascu, *Legislație și dezvoltare urbană. București 1831-1952*, Teză de doctorat, București I.A.I.M., 1997, cap. „Modernismul temperat al anilor ’30”.
[20] *Monitorul Comunal,* Nr. 42, 1935, p.10 și Dosarul de autorizarea construcției din Arhiva PMB.

face decât să armonizeze raportul dintre masa mare a imobilului și piața monumentală, cu atât mai mult cu cât imobilul este retras de la Piață cu încă 10 m. de la linia de posesie.

Preocuparea noastră principală a fost să obținem din acest imobil de utilitate o formă agreabilă și adaptată acestei piețe.”[21]

În urma acestei scrisori justificative, depusă în 10 Octombrie 1935, în cadrul ședinței Consiliului Comunal al sectorului I Galben din 11 Octombrie 1935 a fost aprobată realizarea construcției parter și trei etaje și, pe o porțiune, alte trei niveluri retrase, din care ultimele două „în gabarit de 6 m”.[22] Autorizația de construire emisă la sfârșitul lunii octombrie 1935 permitea construirea unei clădiri dezvoltate pe o porțiune la înălțimea de parter și două niveluri și un al treilea nivel retras și pe o altă porțiune, cu alte trei niveluri dispuse în retrageri succesive. Desenul fațadei dinspre rond a blocului Bazaltin, aprobat în februarie 1936 reprezintă în fapt gabaritul final al construcției păstrate ca atare și astăzi, având un corp dezvoltat orizontal pe o înălțime de trei niveluri (cu ultimul în retragere) și un corp turn cu șase niveluri, o parte dintre acestea fiind în retrageri succesive[23] (planșele 24, 25, 29). În afara istorie factuale, este de remarcat tendința de creștere a înălțimii imobilului și aceasta trebuie înțeleasă în contextul unei perioade efervescente în teoria și practica urbanistică.

Suprafața terenului raportată la înălțimea și gabaritul construcției și configurarea întreg ansamblului ca mediator urbanistic între zona de parcelare cu locuințe „tradiționale” și cea a pieței moderne, într-un cuvânt, configurarea arhitectural-urbanistică a imobilului ilustrează o tendință importantă existentă la sfârșitul perioadei interbelice în teoria de urbanism, însă mai puțin pusă în practică.

5. CONCEPȚIA ARHITECTURALĂ A CLĂDIRII

Principii de alcătuire volumetrică. După cum a fost arătat anterior, construcția este compusă dintr-un corp unic de clădire cu înălțimi variate pe anumite porțiuni. Prin modul de raportare la contextul spațial – urbanistic construcția are o concepție aparte, oferind perspective volumetrice distincte în raport cu punctele de privire principale: dinspre spațiul pieței Charles de Gaulle și dinspre străzile secundare. Așa cum este perceput dinspre piața Charles de Gaulle, ansamblul construcției este alcătuit din două volume majore adiacente: unul predominant orizontal și al doilea care domină prin înălțime. Un al treilea volum, secundar, este dispus în lungul limitei sudice a lotului. Rezolvarea specială a acestui volum secundar constă în primul rând în dispunerea sa pe direcție perpendiculară față de spațiul public și în al doilea rând prin curbarea capetelor volumului, începând cu cel de al doilea nivel. Dinspre strada Pictor C. D. Rosenthal însă, corpurile principale ce se disting sunt cel dezvoltat pe înălțime și cel

[21] Dosarul de autorizarea construcției din Arhiva PMB.
[22] *Monitorul Comunal,* Nr. 46, 1935, p.15.
[23] Istoria transformării proiectului inițial este consemnată și în textul referitor la blocul Bazaltin, semnat de Anca Bocăneț și Ana Maria Zahariade în *Centenar Marcel Iancu 1895-1995*, București, rd. Simetria, 1996, p. 109.

situat pe direcția est-vest, fiind astfel estompată elementul orizontal predominant în fațada dinspre piața Charles de Gaulle (fig. 9-10).

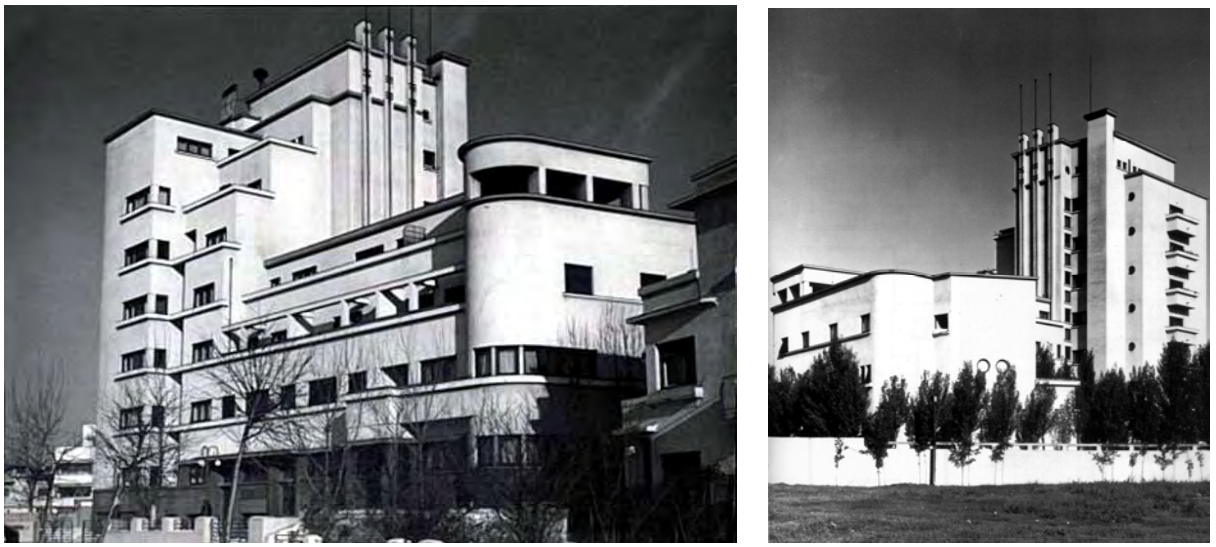
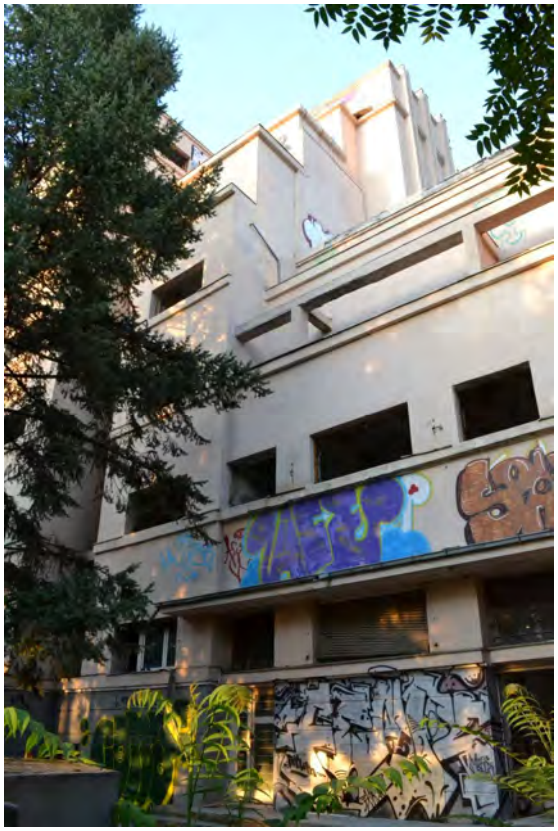

Fig. 9-10 . Marcel Iancu, Imobilul Bazaltin văzut dinspre piața Jianu / Charles de Gaulle (elevația principală) și dinspre Calea Dorobanților (elevațiile laterală și posterioară)

Plastică arhitecturală și elemente decorative. Această dublă percepție a volumelor (din poziții diferite) este subliniată prin modul de tratare plastică a fațadei. În perspectiva dinspre piața Charles de Gaulle corpul orizontal pare să ocupe cea mai mare pondere din deschiderea fațadei și acest lucru se datorează aplicării unei tratări aparte pe toată lungimea fațadei ce acoperă întreaga înălțime a demisolului, până sub parapetul ferestrelor parterului. Un element liniar reluat în câmpul fiecăruia dintre primele două niveluri ale fațadei evidențiază plastic orizontalitatea corpului deschis în lungul pieței Charles de Gaulle. Aceasta este materializat printr-un profil simplu ce subliniază limita inferioară a tuturor ferestrelor primului nivel și o unifică, în cazul celui de al doilea nivel cu parapetul terasei rezultată prin retragerea fațadei. (fig. 11-12) Același element liniar orizontal este folosit în compoziția fragmentului înalt de clădire. Această rezolvare a fațadei pentru nivelul demisolului și al parterului înalt, cât și crearea unei imagini unitare, „orizontale”, în lungul străzii poate fi interpretată drept o modalitate de raportare la spațiul pieței în sensul percepției de la mică distanță. Volumul vertical este perceput ca dominantă de înălțime, capăt de perspectivă, în lungul bulevardului Mareșal Constantin Prezan. Accentuarea caracteristicilor acestui volum este realizată plastic prin detașarea golurilor corespunzătoare ferestrelor de nivel față de muchia nordică a volumului; fiind în acest fel scoasă în evidență materialitatea zidăriei pline, tencuite. Obținerea deliberată a acestei imagini se poate justifica printr-o analiză a desenelor succesive pentru fațada principală a blocului Bazaltin, marcarea prin elemente orizontale (în general goluri de ferestre) unitară pe întreaga fațadă, puternic prezentă în prima variantă se estompează, creând un echilibru mult mai subtil între dispunerea golurilor și suprafețele pline și între elemente compoziționale orizontale și verticale.

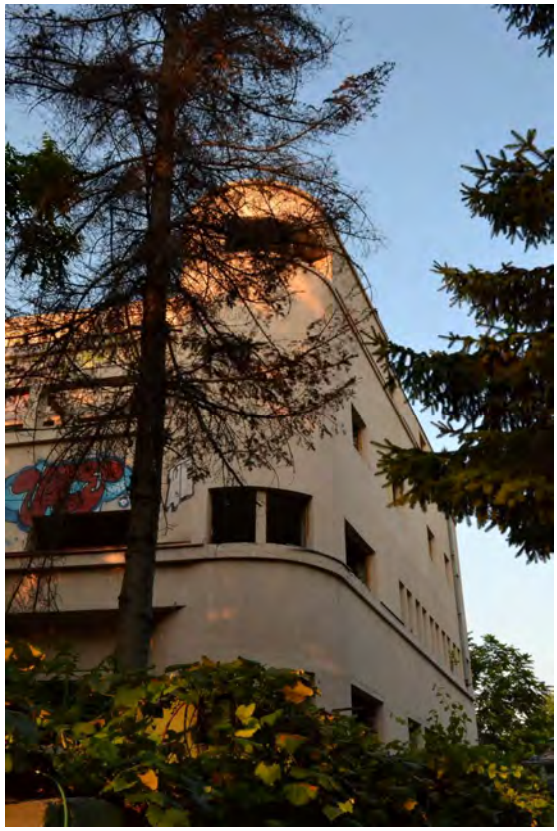

Fig. 11-12. Marcel Iancu, Imobilul Bazaltin – vederi actuale ale elevației principale

Elementele decorative propriu-zise se reduc la profile orizontale simple (menite să scoată în evidență elemente arhitecturale majore: cornișă, copertină, parapet), la tratarea specială a nivelului demisolului și gardului către spațiul public (printr-un bosaj simplificat) și la cele trei elementele profilate (caracteristice Art Deco) alipite volumului vertical. (fig. 13).

Fig. 13. Marcel Iancu, Imobilul Bazaltin – Vedere actuală de detaliu a accesului sudic

Organizare și distribuție în plan (planșele 21-23). Într-o oarecare contradicție cu expresia volumetrică, planul întregii clădiri este alcătuit din trei fragmente cu funcțiuni distincte, cu ponderi diferite față de cele prezente în fațadă. Fragmentul central, cel mai redus ca suprafață adăpostește la primele două niveluri sediul societății Bazaltin.[24] Astfel, parterul cuprindea un hol central amplu care mijlocea accesul către trei birouri, „casa” și scara de legătură spre etaj. Etajul cuprindea alte cinci încăperi ale societății, cu regim probabil mai privat: două birouri ale directorilor, cel al secretarului, sala de consiliu și încăperea arhivei.

Fragmentul sudic de plan, cu acces separat (de altfel, cel mai generos reprezentat în fațadă – planșele 26 și 27) este destinat unei locuințe ample, având ca încăpere principală un hol central ale cărui dimensiuni depășesc pe cele ale holului public din sediul societății. Acesta este de asemenea spațiul de distribuție către încăperile de zi (birou, sufragerie și salon) și către dormitoarele și biroul situate la nivelul superior. Acestei file de spații nobile îi corespunde în plan o fâșie îngustă de spații de servicii (vestibul, wc, bucătărie, scară de serviciu la parter și dulap, baie, cameră de lucru la etaj) care face de asemenea separarea între spațiul destinat societății și cel privat al locuinței. Parterul acestui ample locuințe se deschide generos către curtea amenajată cu un bazin de apă. Amenajarea curții este realizată aproape exclusiv pe suprafața ultimelor două parcele (cu deschidere către strada pictor C. D. Rosenthal) adăugate imobilului.

O suprafață relativ echivalentă cu cea a fragmentului sudic o reprezintă desfășurarea în plan a corpului dezvoltat pe înălțime, cu mai multe apartamente pe fiecare nivel: două „garsoniere” și două apartamente cu două, respectiv trei încăperi principale. În compoziția planului spațiile de servicii, cuprinzând bucătăriile, oficiile corespunzătoare acestora și camerele servitorilor corespunzătoare celor două apartamente sunt grupate într-un bloc compact (incluzând circulația verticală de serviciu), orientat către nord; restul încăperilor (cu suprafață aproximativă de 4x5mp) sunt orientate, pe cât posibil către est și vest.

Se poate spune că există o oarecare lipsă de acuratețe a organizării planului și a relației acestuia cu logica ordonatoare a fațadei în sensul în care o privire asupra gabaritelor volumetrice, detaliilor plastice (accesele în clădire) și distribuției suprafețelor generale ar putea să indice faptul că fragmentul sudic de clădire era cel destinat societății, iar fragmentele nordice locuințelor. Este într-adevăr posibil ca datorită unui context aparte (necunoscut în momentul de față) distribuția generală să fi fost schimbată, acestea nu știrbesc însă abilitatea de modelare a volumului, gândirea acestuia în perspective fragmentare și echilibrul arhitectural urbanistic al imobilului.

Datorită stării actuale a imobilului, care are cel puțin aparența unei clădiri abandonate, asediate de persoane fără locuință, interioarele nu au fost accesibile inspecției vizuale, astfel încât orice comentariu asupra acestora ar fi ieși din context.

[24] Societatea Bazaltin își avea sediul în 1931 pe strada Silvestru la nr. 51, în 1933 pe strada Anghel Saligny la nr. 6, în propriul local (lângă Palatul Ministerului Lucrărilor Publice), ca în 1937 să figureze deja în sediul din Piața Jianu la nr. 6-7 (Imobilul Bazaltin). (cf. *Monitorul Oficial*, 10 Octombrie 1931, p. 58, *Monitor Oficial*, 10 Noiembrie 1933, p.17 și *Monitorul Oficial*, 14 Decembrie 1937, p. 27).

6. IMOBILUL „BAZALTIN” ÎN CONTEXTUL OPEREI LUI MARCEL IANCU[25]

Așa cum a fost arătat în studiile dedicate operei lui Marcel Iancu imobilul Bazaltin ocupă un loc cu totul aparte între lucrările sale de arhitectură.[26] Conform literaturii de specialitate, aceasta se datorează pe de o parte faptului că este singura clădire proiectată de arhitect, combinând cele două funcțiuni distincte, cea publică și cea rezidențială și pe de altă parte pentru volumetria aparte susținută de „efectele de suprapunere a diferitelor corpuri de clădire, din diferite direcții de privire”.[27]

Prin aceste valențe ale sale, literatura de specialitate consemnează imobilul Bazaltin ca fiind alături de alte două lucrări (vestiarele Ștrandului FSSR și Sanatoriul Bucegi (fig. 14)) una dintre clădirile care se înscriu într-o arhitectură de o „modernitate mai puternică, mai incisivă”, corespunzătoare modului în care fost definită arhitectura aparținând *stilului internațional* de către binecunoscutului Alfred Barr.[28]

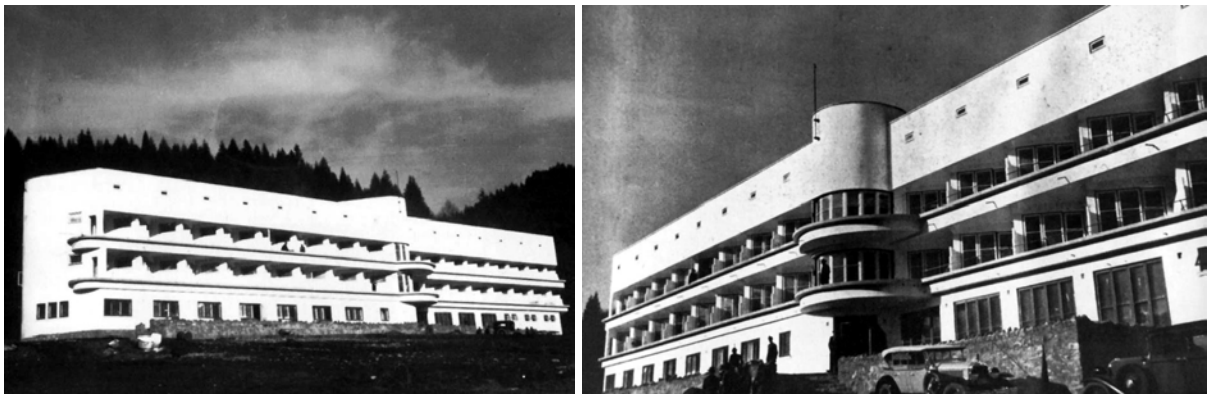

Fig. 14. Marcel Iancu, Sanatoriul Bucegi, Predeal 1934

Imobilul Bazaltin aparține ultimei perioade de creație a arhitectului, cea de „consacrare a modernismului”, înainte de părăsirea țării în 1941. Lunga etapă legată de revista *Contimporanul*, în care Marcel Iancu promovează arhitectura modernă și folosește revista ca laborator teoretic de arhitectură a fost continuată de practica de arhitectură alături de fratele său, Iuliu Iancu, în cadrul biroului de studii moderne. Această perioadă este a fost într-o mare măsură dedicată imobilelor de raport, realizate într-o concepție arhitectură ușor inscriptibilă în „linia modernismului bucureștean”.[29] În mod particular, Marcel Iancu folosește o serie de teme compoziționale perceptibile mai ales în cazul imobilelor mari (dar nu numai). Una dintre acestea este intersectarea de volume majore evidențiată prin predominanța unui volum/rezalit

[25] Studiul se concentrează asupra construcțiilor realizate de arhitect în România și în principal în București.
[26] Între acestea pot fi amintite în principal *Centenarul Marcel Iancu* și catalogul expoziției *Bucureşti, anii 1920-1940: între avangardă şi modernism,* Catalogul expoziției, București, ed. Simetria, 1994.
[27] Anca Bocăneț și Ana Maria Zahariade în *Centenar Marcel Iancu 1895-1995*, București, ed. Simetria, 1996, p. 109.
[28] Ana Maria Zahariade, „După doisprezece ani: gânduri despre arhitectura lui Marcel Iancu” în *Marcel Iancu. Biroul de Studii Moderne”*, ed. Simetria, București, 2008, p.26.
[29] *Ibidem*.

vertical care cuprinde prin prelungirile orizontale ale parapetelor balcoanelor un al doilea volum retras. Această temă apare incipient în cazul Vilei Paul Iluță (1931), mult mai bine definit, dar impură în cazul Imobilului Clara Iancu (1931), evidentă în cazul Imobilului Iancu și Frohlich (1935), Imobilului Haimovici și Vătărescu (1937), vilei Pătrașcu (1937) și reluată la un alt nivel de detaliu în cazul Imobilului Bazaltin (1936). Spre deosebire de multe dintre clădirile mari cu apartamente proiectate de Iancu în contextul țesutului compact al orașului, particularitatea Imobilului Bazaltin este legată de faptul că întreaga construcție capătă o dinamică volumetrică și a raportului plin/gol mult mai apropiată de cea a vilelor de mici dimensiuni.

Fig. 15, 16, 17. Marcel Iancu, Vila Paul Iluță (1931), Imobilului Clara Iancu (1931) și Imobilului Haimovici (1937)

O altă temă folosită de Iancu cu precădere, în forme variate, în multe dintre proiecte este cea a elementului circular (semicilindru). Acest element este prezent încă din prima perioadă (Imobilul Herman Iancu, 1926) dar a fost exploatat de către arhitect mult mai rafinat în proiectele ulterioare (Vila Jean Juster, 1931 (fig. 18) și altele). Maniera este oarecum similară volumului ce cuprinde casa scării în cazul vilei Juster, însă mult mai clar exprimat în cazul imobilului Bazaltin (vezi planșele 21, 22, 24), în care elementele circulare definesc și decupează pe ambele direcții întreg corpul volumetric, spre deosebire de situația imobilului Haimovici și Vătărescu, unde elementul circular reprezintă fie un racord, fie o proeminență.

Deși clădirea este aparent concepută folosind principii compoziționale și de proiectare uzuale pentru modernismul bucureștean[30] (sugestia Art Deco, nivelurile în retragere etc.) elementele „de lucru” ale arhitectului sunt în primul rând volume de diferite ranguri. Se detașează cele trei volume mari corespunzătoare celor trei destinații diferite ale clădirii și „subvolume” raportate la funcțiuni specifice ale interiorului: întreaga filă a dormitoarelor din apartamentele cu două camere se află în alt plan cu fila garsonierelor etc. În acest fel, aparenta lipsă de acurateţe a planului este armonizată concepției de ansamblu. În al doilea rând, există elementul de detaliu, profilele orizontale prezente pe întreg câmpul fațadei, cărora Iancu le

[30] Anca Bocăneț menționează în studiul „Marcel Iancu Arhitect” faptul că în cazul imobilului Bazaltin Iancu recurge la „un limbaj formal monumental similar celui folosit de arhitecții Horia Creangă și Duiliu Marcu pentru clădiri de birouri” în ****Centenar Marcel Iancu.…*, p. 38.

găsește o proporție cu totul specială care depășește grosimea unui simplu rebord. Această proporție poate fi regăsită în unele dintre proiectele de început: vila Maria Lambru (1929), Chapier (1929) etc., dar și în proiectul pentru sanatoriul de la Bucegi (fig. 14). O altă asociere poate fi destul de lesne făcută între desenul „Studiu de volume: sgârie-nori”, publicat în Contimporanul în 1925 și în esență principiile compoziționale, dinamica volumetrică și proporțiile Imobilului Bazaltin se regăsesc în acest desen, chiar dacă realizat la nivel schematic.[31] (fig. 19).

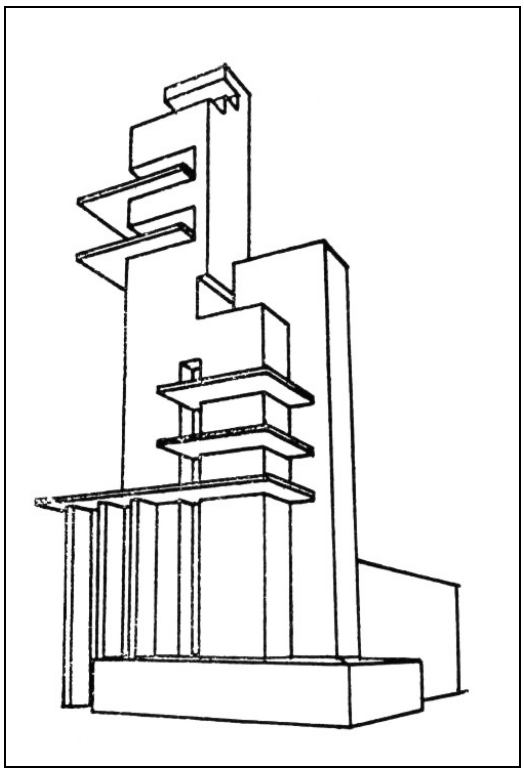

Fig. 18. Marcel Iancu, Vila Juster, 1931
Fig. 19. Marcel Iancu, Studiu de volum pentru „sgârie-nori”, publicat în Contimporanul în 1925

Un fapt de care trebuie cu precădere ținut cont este acela că Imobilul Bazaltin a fost realizat în perioada în care preocupările teoretice ale lui Iancu se îndreptau către urbanism.[32] Ori, dacă preocupările teoretice ale arhitectului se regăsesc prea puțin în celelalte imobile de raport proiectate de Iancu, construcția proiectată de arhitect pentru societatea Bazaltin pare să întrunească cele mai multe dintre idealurile sale teoretice; faptul datorându-se probabil și condițiilor urbanistice favorabile (teren, vecinătăți, spațiul pieței etc.).

[31] Este vorba de numărul consacrat arhitecturii moderne, *Contimporanul*, Nr. 53-54, p. 6.
[32] În 1935, în urma unei conferințe, Asociația pentru urbanistica Bucureștiului publica broșura, binecunoscută în literatura de specialitate, la care colaborau Marcel Iancu, Horia Creangă și Octav Doicescu: „Către o arhitectură a Bucureștiului”.

7. SOCIETATEA „BAZALTIN”

Deși Societatea Bazaltin a fost cunoscută în peisajul românesc interbelic ca o „prosperă societare de construcții de poduri și pavaje”[33] există câteva aspecte mai puțin aduse în discuție referitoare la istoria acestei societăți. La începutul anului 1930 se înființa în București societatea „Ziarul”, ai cărei acționari erau poetul, ziaristul și deputatul român Ion Vinea (Eugen Iovanaki), avocații R. Calmy și Jean Spati, avocatul și ziaristul J. Goldslegher Costin, Sandu Eliad și ziaristul S. Manu. Această societate avea ca scop prin statutul său editarea de periodice proprii sau executarea unor lucrări de editură și cumpărarea, vinderea și exploatarea imobilelor necesare scopului său.[34] În toamna anului următor societatea era transformată în societatea „Bazaltin”, al cărei scop declarat prin noile articole din statut erau realizarea de construcții, pavaje și exploatarea obiectelor construite prin închiriere, comerț cu materiale de construcție etc. Din consiliul de administrație al noii societăți făceau parte: Eugen Balcany, Zoltan Davidovici, Cezar Răcășanu, Ion Vinea și Aladar Zellinger, director al societății fiind numit Aladar Zellinger.[35] Începând cu 1932 Societatea formată în jurul numelor devenite influente al lui Aladan Zellinger, Eugen Balcany și Zoltan Davidovici a contractat prin licitații deschise de Primăria orașului o serie de lucrări de pavare și asfaltare ale unor străzi din București: strada Sf. Ioan Nou, Parfumului, șoseaua Jianu, șoseaua Bucureștii Noi, splaiul Imprimeriei. În 1936, în aceeași perioadă în care cerea autorizarea construirii noului său sediu și imobil de locuințe[36], societății Bazaltin îi era atribuită execuția a trei pavilioane ale municipiului București și pavilionul regalității din cadrul expoziției Luna Bucureștilor.[37] Iar în anii următori, tot prin licitații publice societatea contracta diverse lucrări de pavare, amenajare și construcții în parcul Herăstrău (Parcul Carol al II-lea)[38]. În 1935, deși având afinități și cu alți arhitecți (Octav Doicescu) societatea Bazaltin apelează la Marcel Iancu pentru construcția propriului imobilului ce urma să îi poarte numele. Pe seama alegerii arhitectului pot fi puse fie renumele și orientarea arhitectului, fie afinitatea dintre acesta și Ion Vinea[39], fie legătura care exista în cadrul comunității evreiești din București, fie toate laolaltă. În contextul de față este mai puțin relevantă acuratețea istorică, cât faptul că relația ilustrează memoria acestui context aparte, de asocieri ale unor nume relevante ale momentului.

[33] Anca Bocăneț, Ana Maria Zahariade, „Proiecte de arhitectură 1922-1938” în *Centenar Marcel Iancu 1895-1995*, București, Ed. Simetria, 1996, pp. 37-38 și 109.
[34] *Monitorul Oficial*, 21 Februarie, 1930, p. 41.
[35] *Monitorul Oficial*, 25 Septembrie, 1931, p. 25.
[36] Dar și construirea de alte clădiri (Prelungirea Dorobanților 26).
[37] *Monitorul Comunal,* Nr. 32, August 1936, *Monitorul Comunal*, Nr.52, Decembrie 1936.
[38] *Monitorul Comunal,* Nr. 32, August 1936, *Monitorul Comunal*, Nr.9, Februarie 1937. În aceeași perioadă, datorită probabil contextului neprielnic investițiilor și afacerilor conduse de către persoanele de origine evreiască, societatea și membrii săi începuseră să aibă o poziție controversată.
[39] Care deși nu era poate unul dintre pionii importanți ai societății, a rămas, apărea, cel puțin formal, menționat la întâlnirile decizionale ale societății (vezi mențiuni anterioare *Monitorul Oficial*).

8. NOTORIETATEA ȘI REGIMUL JURIDIC DE PROTECȚIE AL OPERELOR ARHITECTURALE ALE LUI MARCEL IANCU

Fără îndoială că notorietatea arhitectului Marcel Iancu este una de talie internațională incluzând activitatea în afara granițelor țării, ca arhitect și plastician și fiind demonstrată prin literatura de specialitate internaționala cu referință la Marcel Iancu.

Lista monumentelor istorice din România cuprinde însă doar trei dintre clădirile proiectate de către Marcel Iancu: Imobilul Sally Gold (strada Hristo Botev), Imobilul Clara Iancu (strada Caimatei) și vila Chihăiescu (șoseaua Kiseleff). Din acest motiv, în anul 2008 prin publicația dedicată Biroului de Studii Moderne al fraților Iancu erau recomandate pentru înscrierea pe lista monumentelor istorice următoarele imobile: imobilul Herman Iancu (strada Maxim Popper), vila Reich (strada Grigore Mora), vila Emil Pătrașcu (strada Pictor Negulici).

9. EVALUAREA CULTURALĂ GLOBALĂ ÎN CONFORMITATE CU METODOLOGIA ÎN VIGOARE

În conformitate cu Ordinul Ministrului Culturii şi Cultelor numărul 2260 din 2008 privind aprobarea *Normelor metodologice de clasare şi evidenţă a monumentelor istorice*[40], criteriile de evaluare sunt: vechimea, cel referitor la valorile arhitecturală, artistică şi urbanistică, cel referitor la frecvenţă şi cel referitor la valoarea memorial-simbolică.

a. **Criteriul vechimii.** Dată fiind construcția clădirii în cea de a doua jumătate a anilor ’30 din punctul de vedere al vechimii, conform normelor metodologice, putem considera **valoarea imobilului ca fiind mică**.

b. **Criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică şi urbanistică.** În evaluarea din perspectiva valorii arhitectural-urbanistice au fost luate în considerare și detaliate în expunerea anterioară:

- exprimarea specifică a arhitecturii lui Marcel Iancu (compoziții volumetrice și suprapuneri perspective);
- apartenența consemnată în literatura de specialitate la arhitectura mișcării moderne (compoziție spațial volumetrică);
- faptul că ilustrează gândirea arhitectural urbanistică a epocii (modernizarea orașului);

În concluzie, pe baza celor expuse anterior, considerăm că din perspectiva acestui criteriu **valoarea imobilului este mare**.

[40] În conformitate cu Ordinul Ministrului Culturii şi Cultelor nr. 2260/18.07.2008, pentru statutul de monument istoric grupa A sunt necesare: minimum un calificativ „excepţional” sau acordarea calificativului „mare” la toate criteriile, cu excepţia celui referitor la valoarea memorial-simbolică, sau acordarea a minimum unui calificativ „foarte mare”, a minimum unui calificativ „mare” şi a minimum unui calificativ „medie”, în timp ce pentru grupa B este necesară acordarea a minimum trei calificative „medie”, cu excepţia cazurilor în care, în funcţie de zona istorico-geografică, la criteriul „vechime” se acordă calificativul „mică”.

c. **Criteriul referitor la frecvenţă, raritate şi unicitate.** În evaluarea din perspectiva criteriului referitor la frecvenţă, raritate şi unicitate au fost luate în considerare și detaliate în expunerea anterioară:

- rolul pe care clădirea îl joacă în contextul operei arhitecturale a lui Marcel Iancu (combinație singulară de funcțiuni, raportare la concepția teoretică, etc.);
- modalitatea de abordare urbanistică aparte a clădirii (mediere între zona parcelării tradiționale și cea modern-urbană, abordare rarisimă în perioadă);
- faptul că reprezintă unul dintre puținii martori ai ultimelor realizări din perioada interbelică, capabile să ilustreze modul de gândire arhitectural-urbanistică al perioadei (una dintre puținele clădiri construite în fragmentul respectiv al parcelării)

În concluzie, pe baza celor expuse anterior, considerăm că din perspectiva acestui criteriu **valoarea imobilului este mare**.

d. **Criteriul referitor la valoarea memorial simbolică.** În evaluarea din perspectiva criteriului referitor la valoarea memorial simbolică au fost luate în considerare și detaliate în expunerea anterioară:

- reputația proprietarului inițial;
- relevanța pe care societatea „Bazaltin” a avut-o în modernizarea orașului;
- legătura între diverșii actori implicați în cadrul societății „Bazaltin” (poetul Ion Vinea)

În concluzie, pe baza celor expuse anterior, considerăm că din perspectiva acestui criteriu **valoarea imobilului este medie**.

Concluzie. În consecinţă, obiectul prezentului studiu – imobilul „Bazaltin” din Piața Charles de Gaulle, nr. 4-6, sector 1, Bucureşti – poate fi evaluat ca având:

- Valoarea de vechime – mică;
- Valoarea arhitecturală, artistică şi urbanistică –mare;
- Valoarea de frecvenţă, raritate şi unicitate – mare;
- Valoarea memorial simbolică – medie;

În conformitate cu prevederile Ordinului Ministrului Culturii şi Cultelor nr. 2260/18.07.2008, obiectul prezentului studiu – imobilul „Bazaltin” din Piața Charles de Gaulle, nr. 4-6, sector 1, Bucureşti – întruneşte calificativele valorice care justifică propunerea clasării ca monument istoric grupa B – respectiv, din punctul de vedere al resursei culturale, valoarea globală „medie”.

AUTORI:
prof. dr. arh. Nicolae LASCU
expert MCC 0033

lect. dr. arh. Irina TULBURE

lect. dr. arh. Horia Radu MOLDOVAN

Bibliografie selectivă

Surse primare

Documente de arhivă

AN-DMB, Fond PMB-Alinieri, Planul 514 – Şoseaua Jianu

AN-DMB, Fond PMB-Tehnic, dosar 623/1912, *Primăria Oraşului Bucureşti, Adresă către consilieri semnată de Primar şi Directorul Lucrărilor Publice pentru aprobarea Planului de aliniere şi nivelment al Şoselei Jianu în legătură cu crearea Parcului Naţional*

Documente de natură juridică

***, Lista monumentelor istorice, actualizată, aprobată prin ordinul 2361/2010 al Ministrului Culturii şi Cultelor (pentru modificarea anexei 1 la OMCC 2314/2004), publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr.670 bis din 1 octombrie 2010, Bucureşti, 2010

***, P.U.Z. Zone Construite Protejate din Municipiul Bucureşti, Bucureşti, 2000 (etapa finală)

Surse secundare

Benera Anca, Şerban, Alina (ed.), *Bucureşti. Materie şi istorie. Monumentul public şi distopiile lui*, Bucureşti, Institutul Cultural Român, 2011

Calotă, Irina, *Dincolo de centru: Politici de locuire / București / 1910 – 1944*, Teză de doctorat, București, U.A.U.I.M., 2013

Fezi, Bodan Andrei, *Bucarest et l'influence française entre modèle et archétype urbain 1831-1921*, Paris, L'Harmattan, 2005

Lascu, Nicolae, *Legislaţie şi dezvoltare urbană. Bucureşti 1831-1952*, Teză de doctorat, I.A.I.M., Bucureşti, 1997

_____, *Bulevardele bucureştene până la primul război mondial*, Bucureşti, ed. Simetria, 2011

Olteanu, Radu, *Bucureştii în date, întâmplări şi ilustraţii*, Bucureşti, ed. Paideia, 2010

Parusi, Gheorghe, *Cronologia Bucureştilor. 20 septembrie 1459 – 31 decembrie 1989, Zilele, faptele, oamenii Capitalei de-a lungul al 530 de ani*, Bucureşti, ed. Compania, 2007

Potra, George, *Din Bucureştii de altă dată*, Vol. I şi II, Bucureşti, ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1990

Rezachievici, Constantin, *Pavel Kiselev – istoria şoselei şi grădinii cu acelaşi nume şi a amplasării Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”*, în Anuar al Arhivelor Municipiului Bucureşti, Bucureşti 1998

Stoenescu, Maria Anca, *Din activitatea întâiului primariat al generalului Victor Dombrovski (1938-1940)*, în Bucureşti. Materiale de Istorie şi Muzeografie, Muzeul de istorie al municipiului Bucureşti, nr. XIV / 2000, pp. 251-258

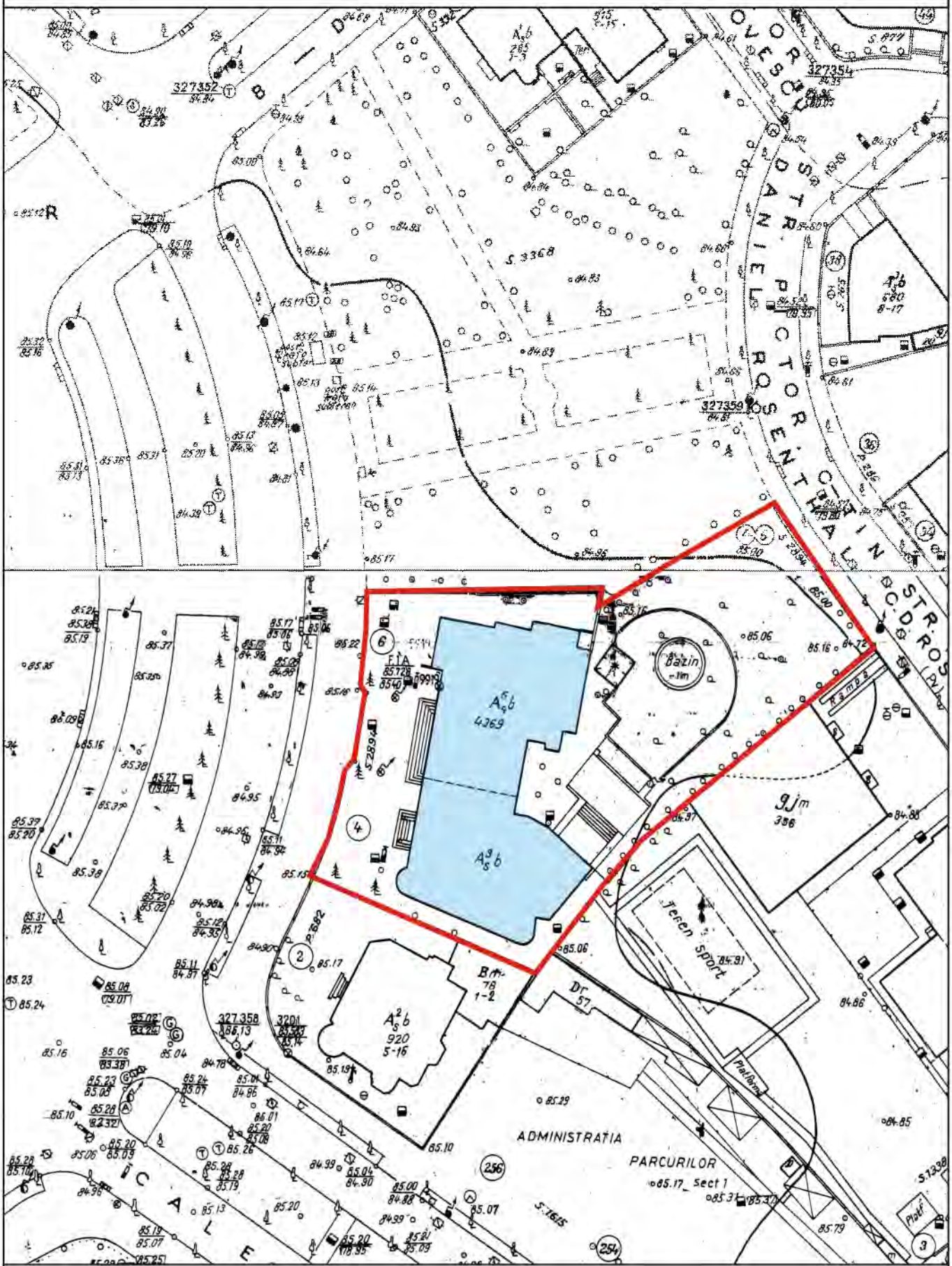
Uzinele Comunale Bucureşti (U.C.B.), *Asanarea lacurilor Colentinei*, Bucureşti, ed. „MARVAN” S.A.R., 1936

***, *București, anii 1920-1940: între avangardă şi modernism*, Catalogul expoziţiei, București, ed. Simetria, 1994

***, *Centenar Marcel Iancu 1895*-1995, București, ed. Simetria, 1996

***, *Marcel Iancu, biroul de studii moderne*, București, ed. Simetria, 2008

Studiu privind evaluarea resursei culturale a imobilului „Bazaltin”,
din Piața Charles de Gaulle, nr. 4-6, sector 1, București, în vederea clasării ca „monument istoric”

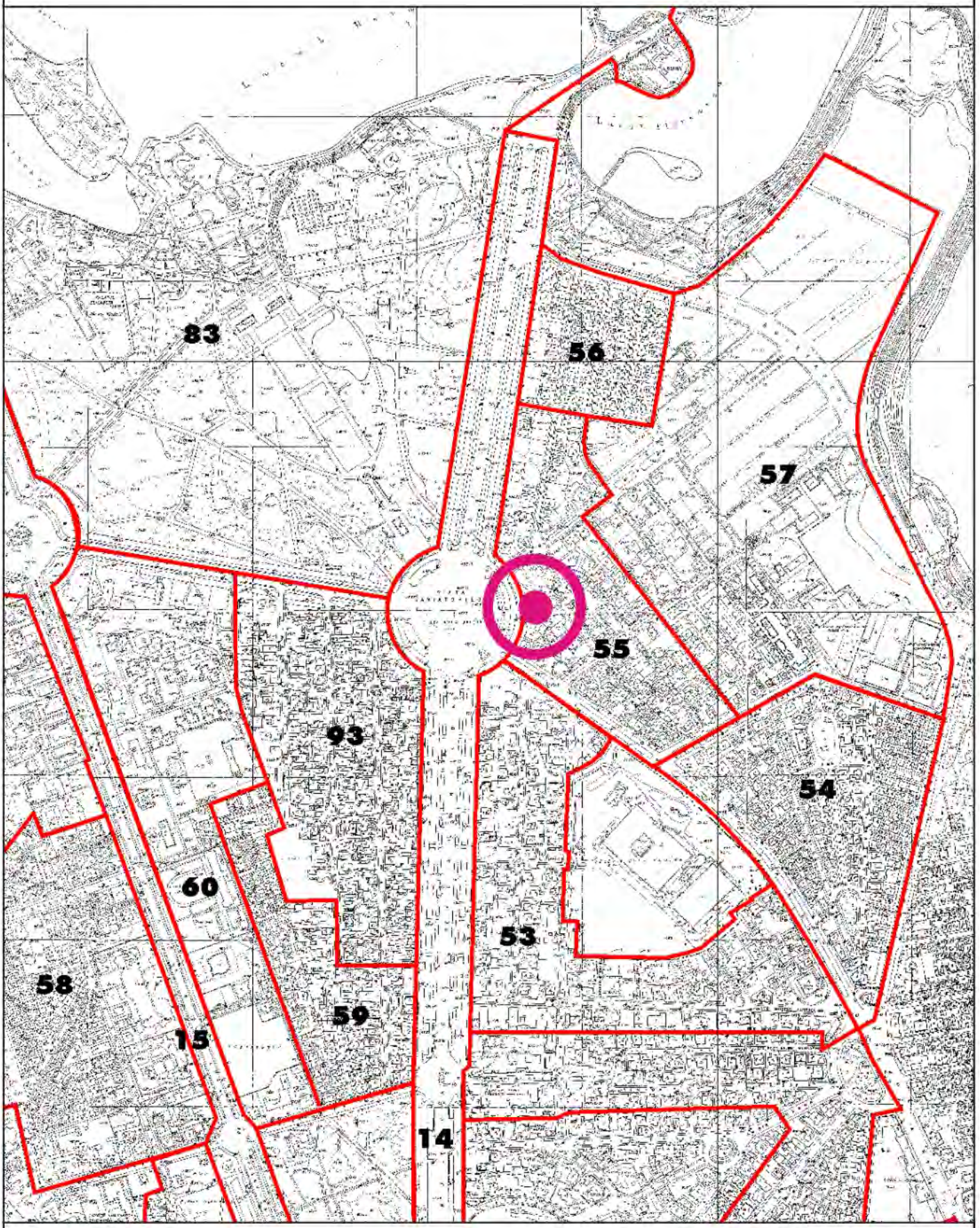
Plan de stiatie (suport topografic 1991)

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 01

**Studiu privind evaluarea resursei culturale a imobilului „Bazaltin”,
din Piața Charles de Gaulle, nr. 4-6, sector 1, București, în vederea clasării ca „monument istoric”**

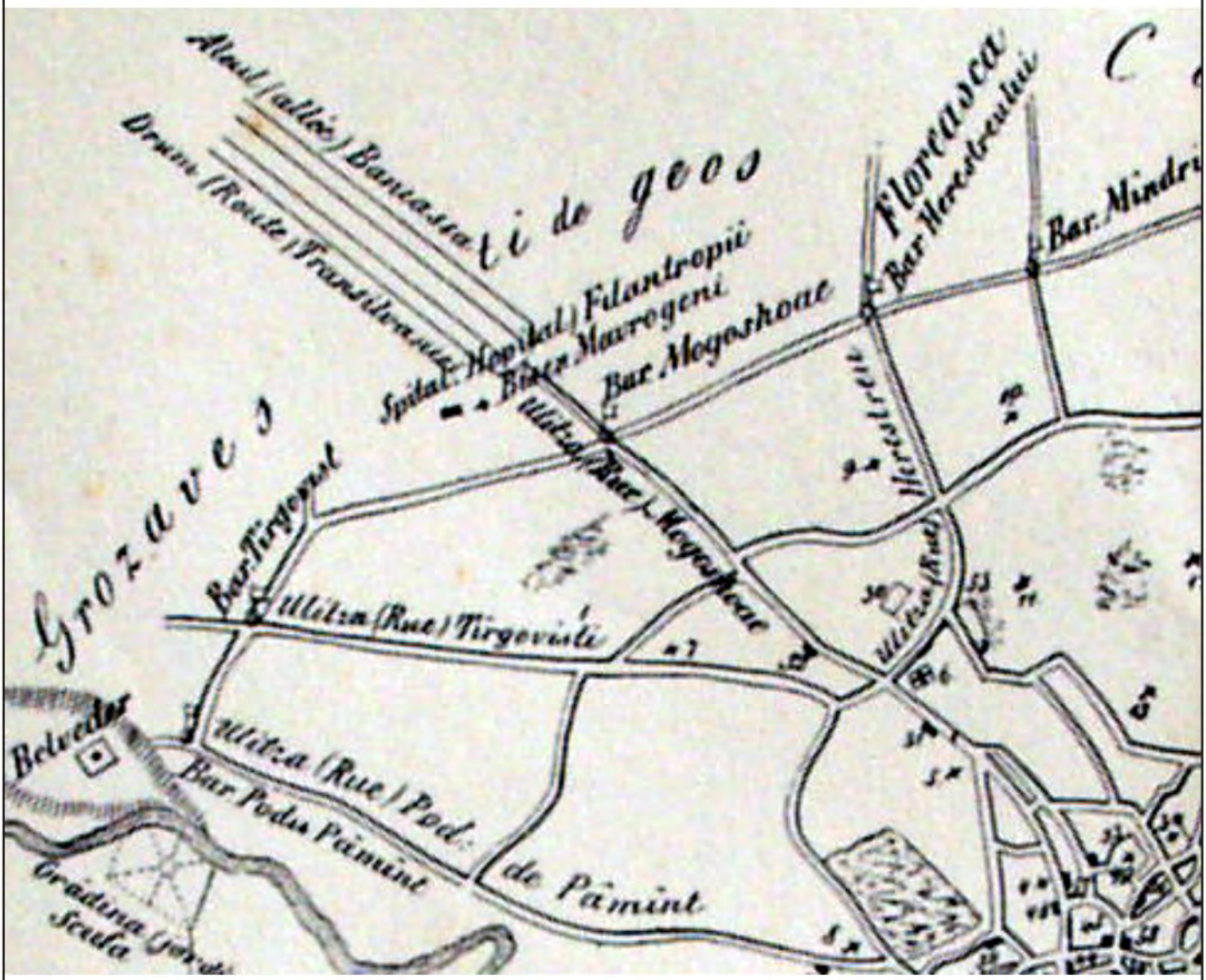

Regimul juridic de protectie
Marcarea limitelor zonelor construite protejate din zona studiata
(cf. P.U.Z. Zone Construite Protejate – Municipiul București,
aprobat în anul 2000, aprobat cf. H.C.G.M.B. nr. 279/2000

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 02

Planul Bucureștiului din anul 1842 reprodus după planul lui Vladimir de Blaremberg, publicat în Almanach de Valachie

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 03

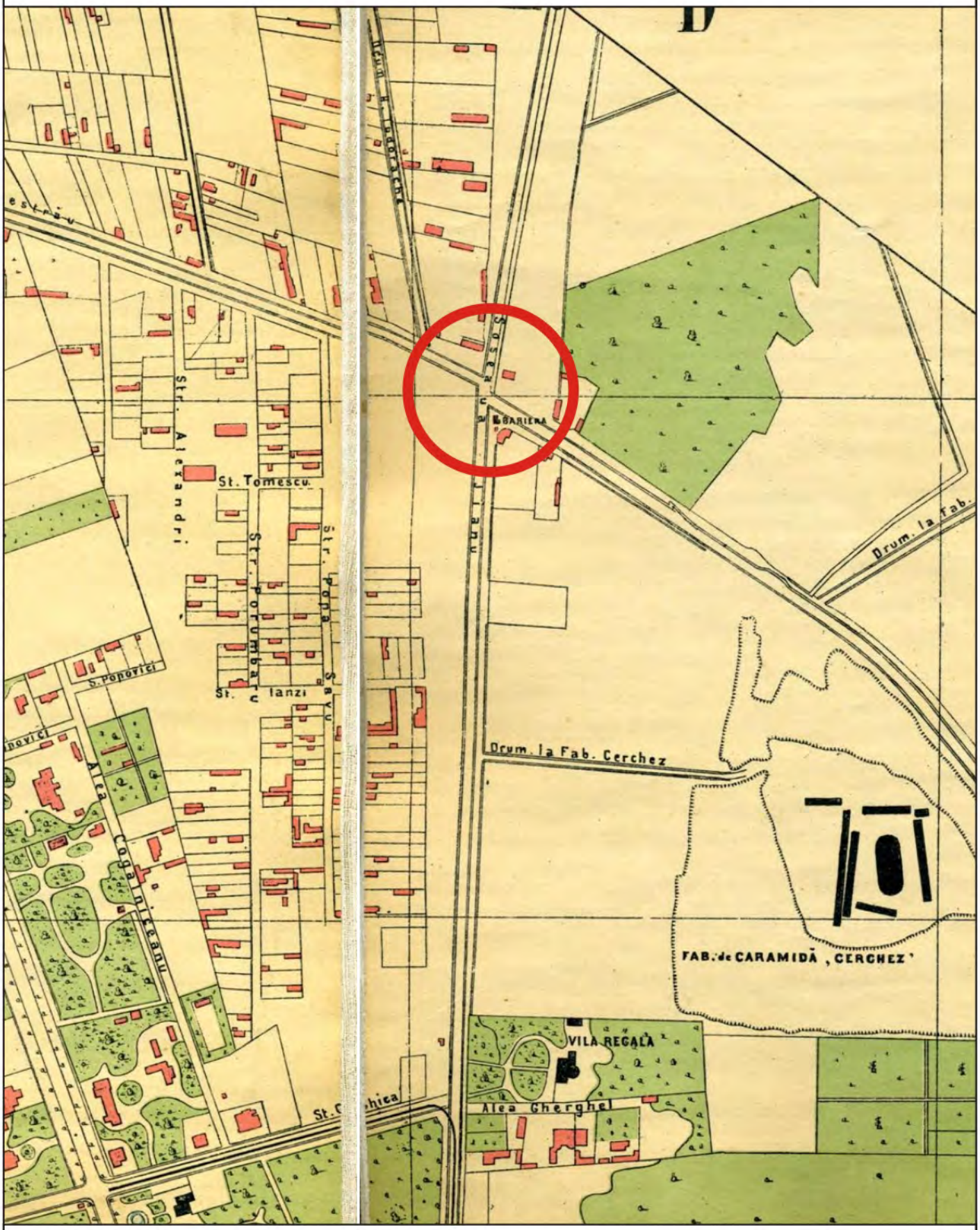
„Planul Bucureştiului – Ridikat, tras chi publikat – din porunca prea înăltzatului domn stăpânitor Barbu Dimitrie Ştirbei V.V. de Maior Baron Rudolf Artur Borroczyn – 1852 – scara 1:10.000 (măsurat în stânjeni)”
(A.N.R.-A.N.I.C., Fond Planşe, Jud. Ilfov, cota 338)

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 04

**Studiu privind evaluarea resursei culturale a imobilului „Bazaltin”,
din Piața Charles de Gaulle, nr. 4-6, sector 1, București în vederea clasării ca „monument istoric”**

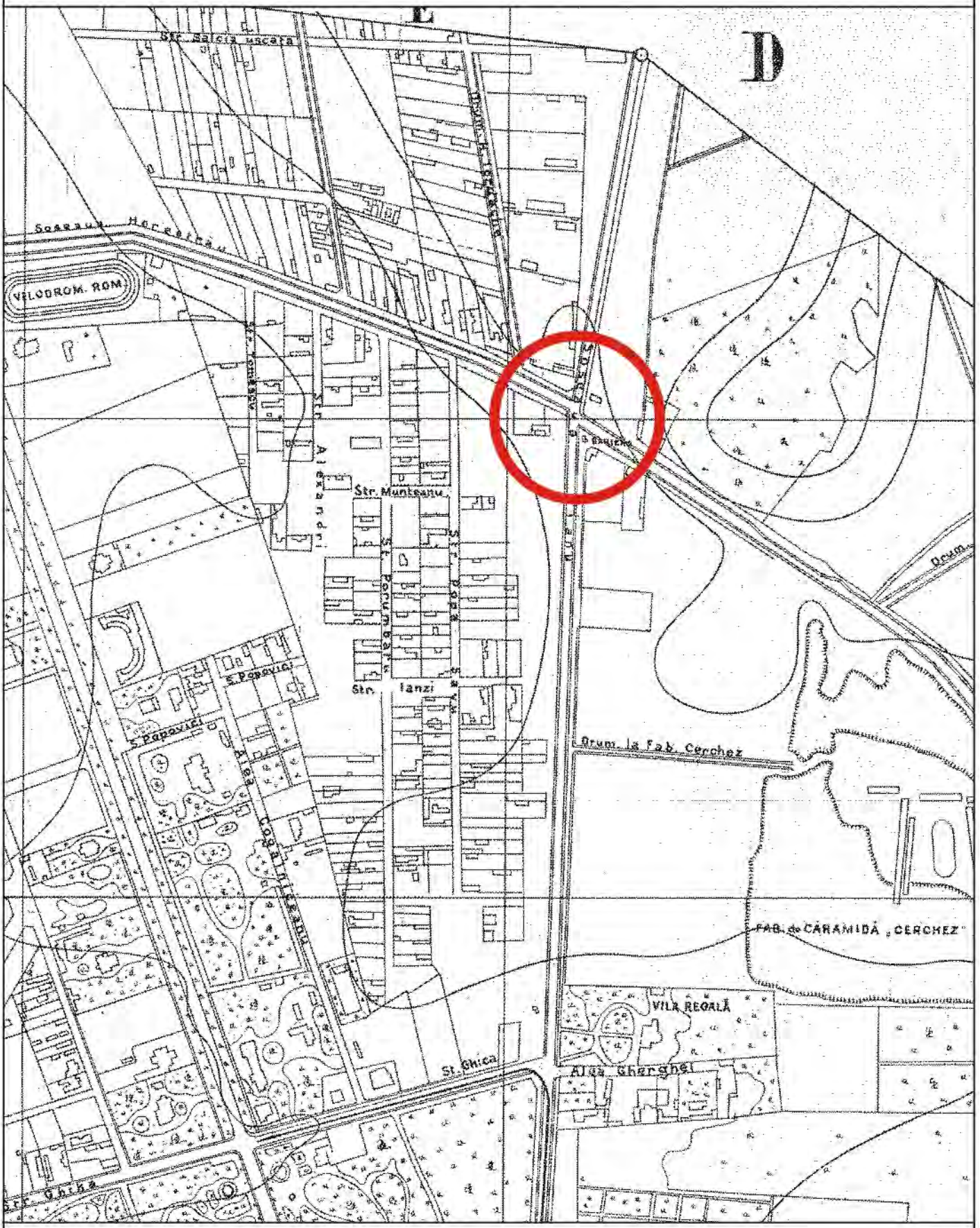

Planul orașului București lucrat de Institutul Geografic al Armatei
pentru Primăria Capitalei în al XXXIII-lea an al Domniei M.S. Carol I (1895-1899)

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 05

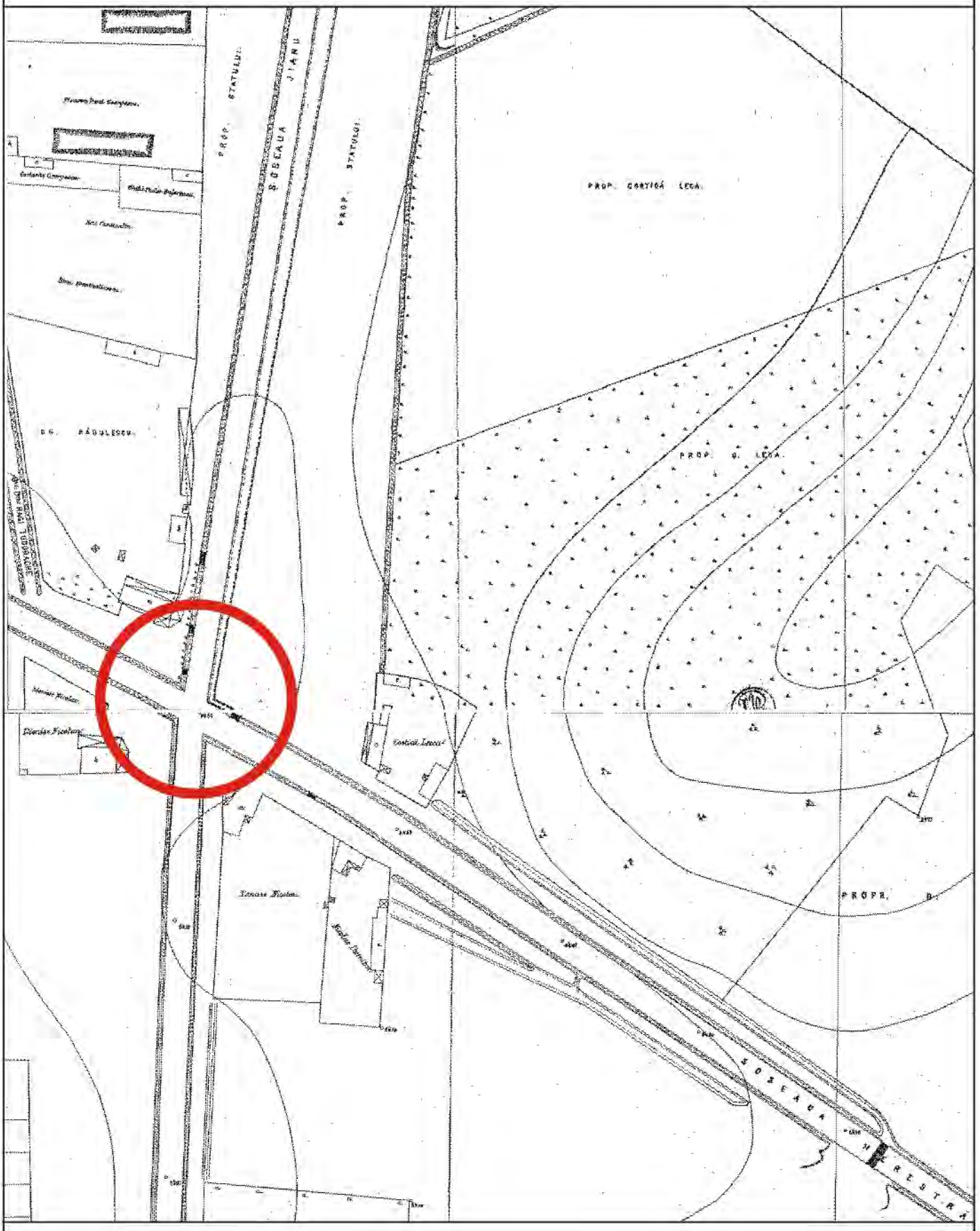

Planul topografic al Municipiului București, 1911, Scara 1:15.000

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 06

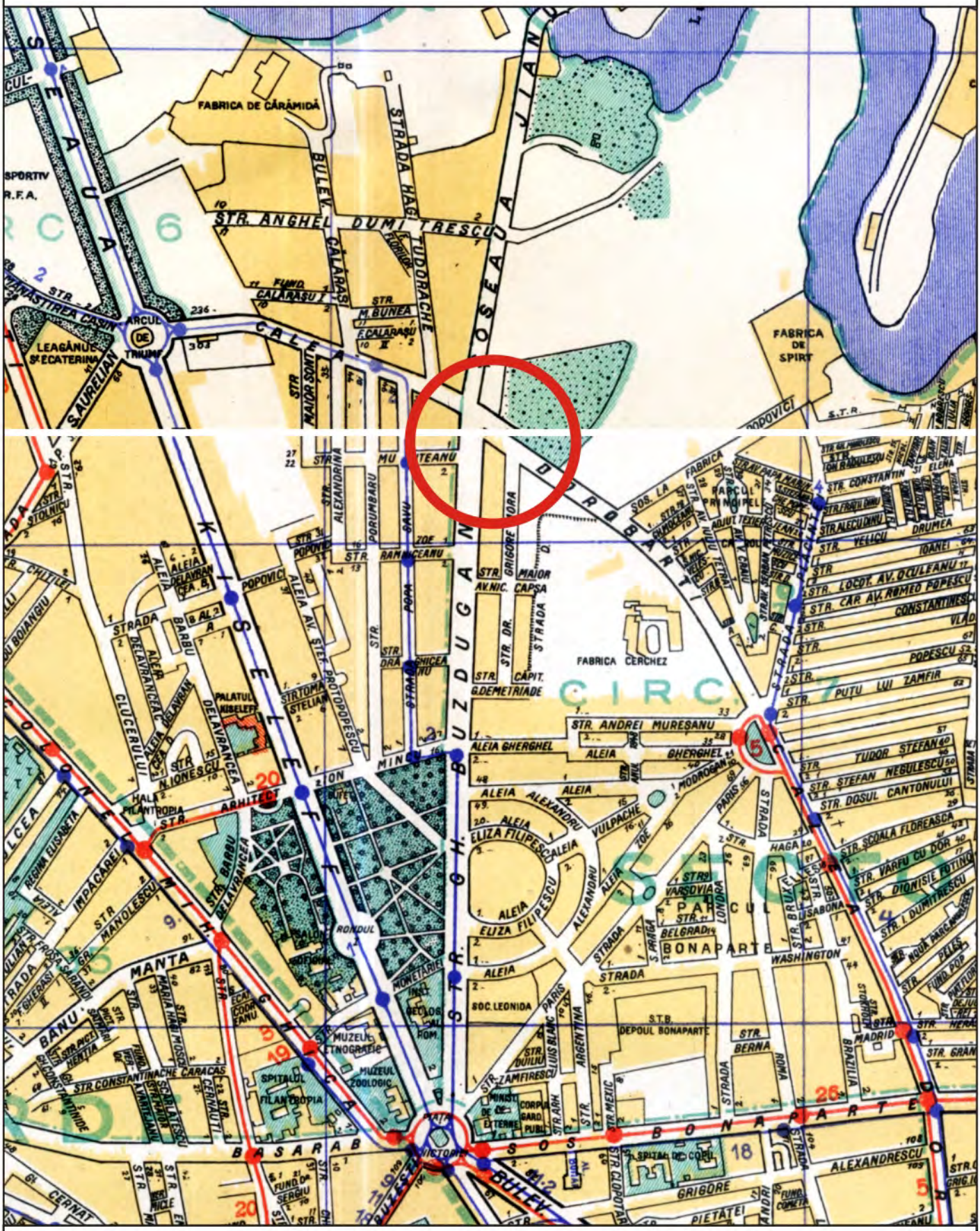
Planul topografic al Municipiului București, 1911, Scara 1:1000

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 07

**Studiu privind evaluarea resursei culturale a imobilului „Bazaltin”,
din Piața Charles de Gaulle, nr. 4-6, sector 1, București în vederea clasării ca „monument istoric”**

Planul municipiului București întocmit și desenat după datele Primăriei Municipiului București de Fredi Wahning (cartograf șef din Institutul Geologic al României), 1934

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 08

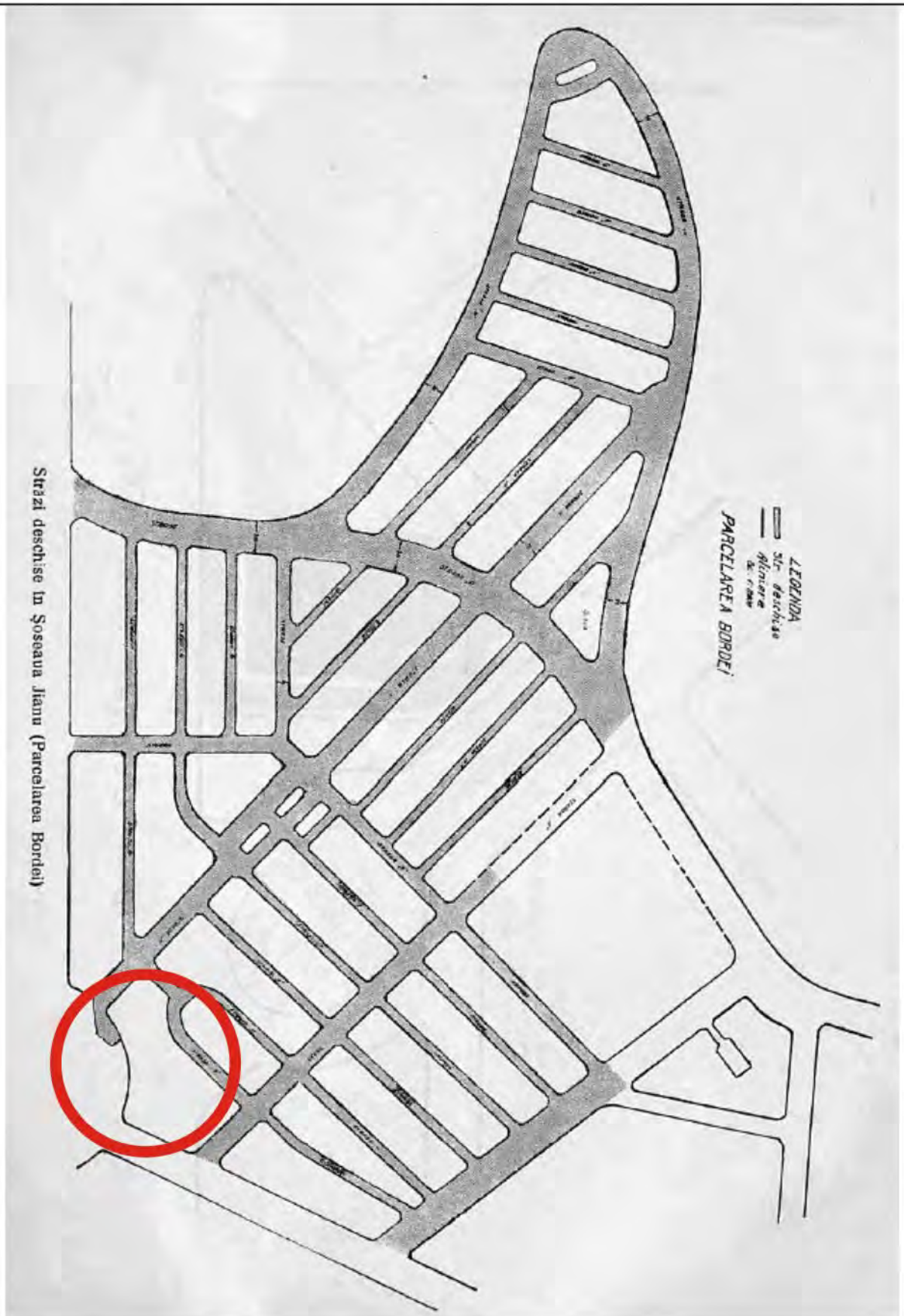

Proiectul parcelarii Bordei / Jianu
in ghidul orasului Bucuresti, 1935

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 09

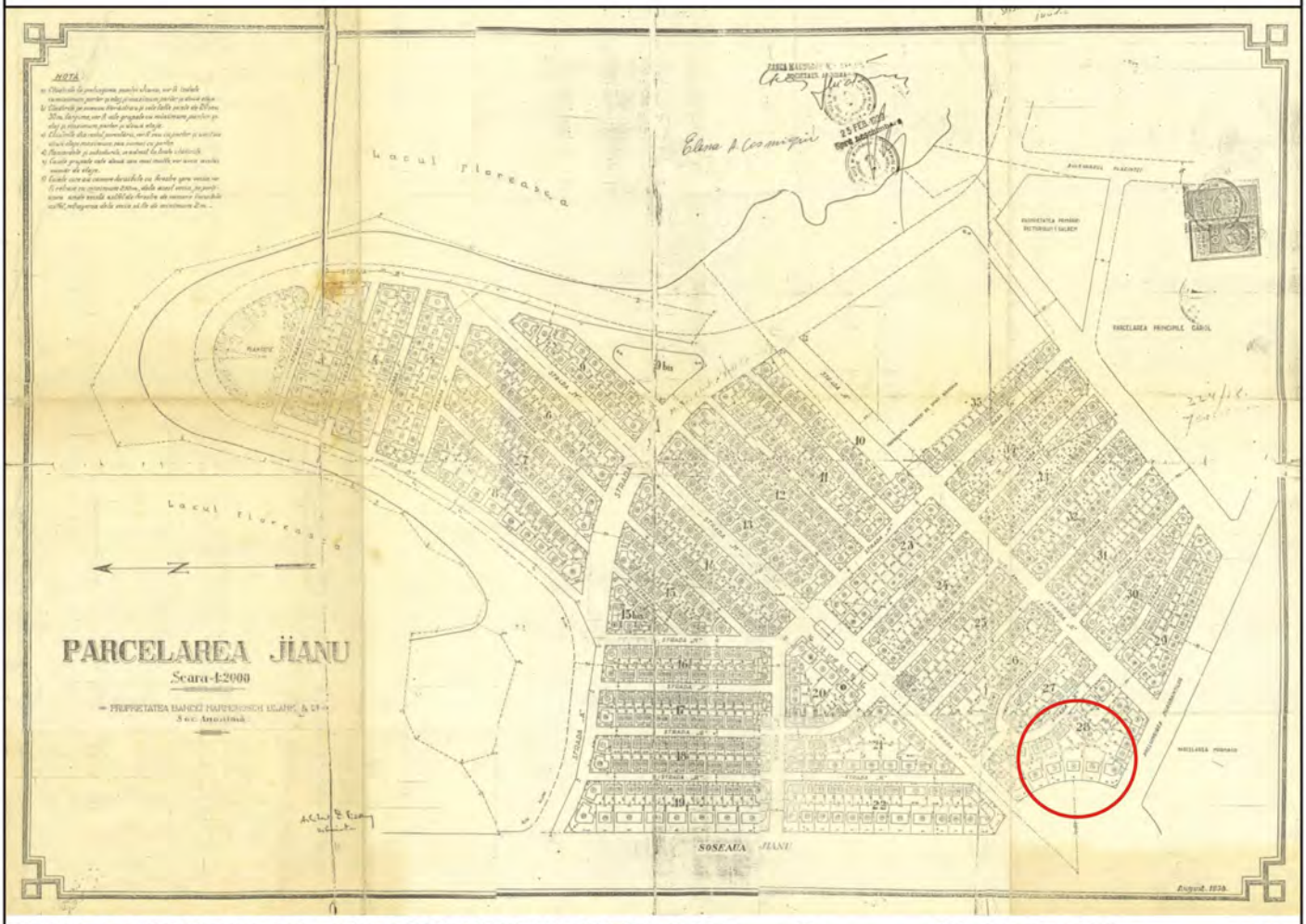

Planul circulatiilor carosabile din parcelarea Bordei / Jianu
(extras din *Trei ani de activitate gospodareasca. Sectorul 1galben 1934-1937*, Bucuresti, 1937)

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 10

Planul parcelarii Bordei / Jianu (c. 1935)
Extras din Planul parcelarii Bordei / Jianu, Arhivele PMB, Dosar 1 Galben, 300 / 1937

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 11

Planul parcelarii Bordei / Jianu (c. 1935)
(reproducere dupa I. Calota, *Dincolo de centru: politici de locuire / Bucuresti / 1910-44*, Teza de doctorat, UAUIM, 2013)

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

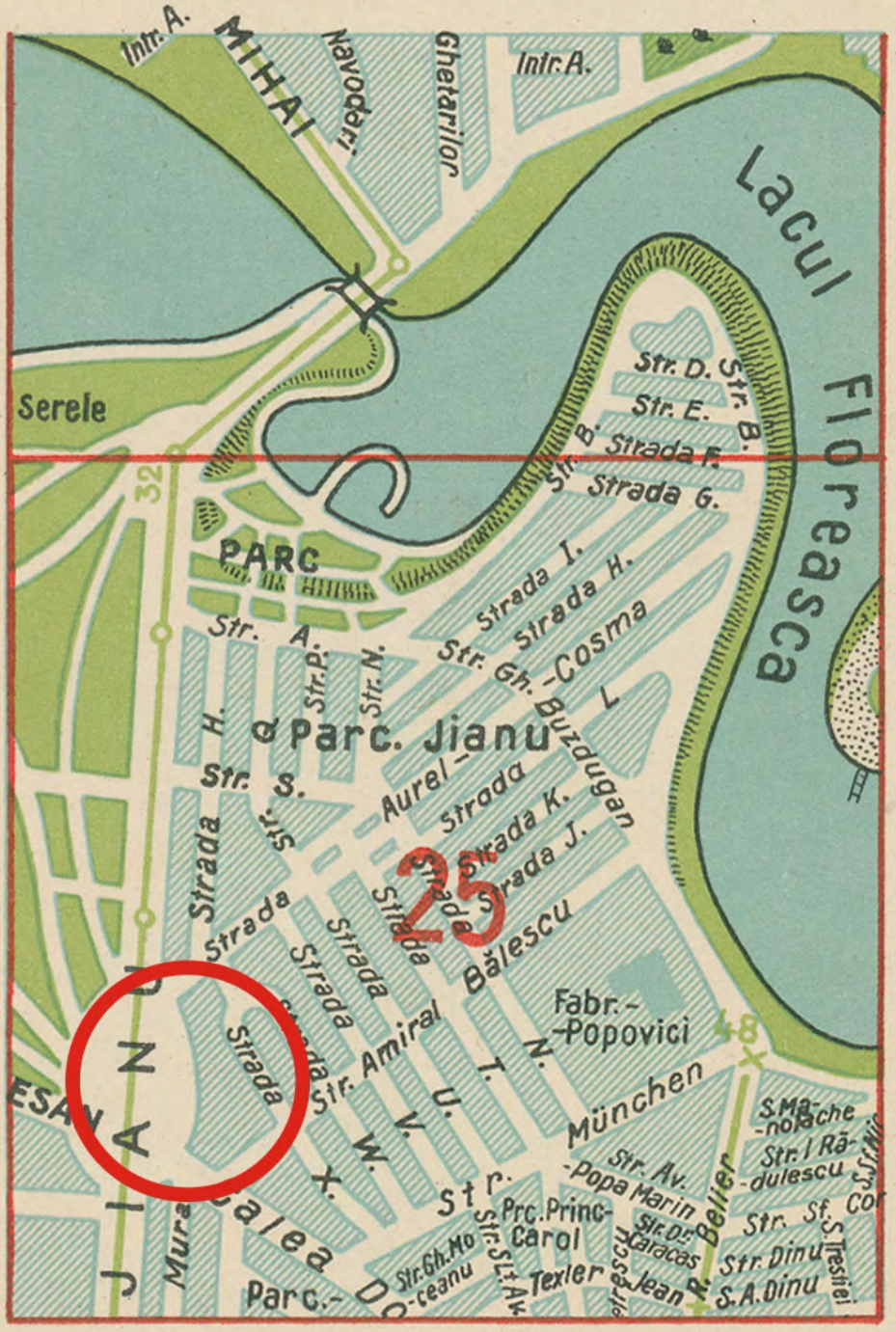
IULIE 2015

PLANSA 12

Herăstrău
Lacul Floreasca
PARCUL NAȚIONAL
Parc
Parc Jianu
Noua parcelare a găsiți pe planșa din stânga
Arcul de Triumf
BUL. MAREȘAL PRESAN
Calea Dorobanților
Piața Berlin
Piața Filantropia
Mincu
Bufetul
Vila Principe Brâncoveanu
Depoul S.T.B
Fabr. Popovici
München
Parcel. Saral
Leagănul Copii Sf. Ecaterina
Palatul M.S. Regina Elisabeta
Palatul Regal
Mornand
Serele
Stațiunea Aerono-mică
Parcul sportiv F.S.S.R.
Aleea Alexandru
Aleea Modrogan
Aleea Vulpache
Aleea Zoe
Str. George Washington
Str. Andrei Mureșeanu
Str. Cap. G. Demetriade
Str. Av. Nic. Capșa
Str. Sofia
Str. Belgrad
Str. Varșovia
Str. Haga
Str. Paris
Str. Bucureștilor
Str. Popa Savu
Str. Alexandrina
Str. Amiral Bălescu
Str. Gh. Buzdugan
Str. Gh. Cosma
Str. Aurel Vlaicu
Str. Pictor Mirea
Str. Mr. Casin
Str. Stolnici
Str. Fd. Crucerului
Str. Barbu Delavrancea
Str. Filantropia
Str. Arh. Ion Mincu
Str. Ion Mihalache
Str. Nicolae Iorga
Str. Av. Popa Marin
Str. Av. Marcel Florease
Str. Tudor Stelian
Str. Aricescu
Str. Putul lui Zamfir
Str. Bitolia
Str. Lt. Col. Av. Șt. Vișoianu
Str. Lt. Av. Oct. Dumitrescu
Str. Lt. Comandor Constantin Dumitrescu
Str. Av. Jean Dumitrescu
Str. Av. Ion Ionescu
Str. Av. Popa Petre
Str. Av. Mircea
Str. Dr. Grigore Alexandrescu
Str. Dr. Caracas
Str. Dr. Lister
Str. Av. Ion Ionescu
Str. Av. Ion Ionescu
Str. Av. Ion Ionescu

NOUA PARCELARE
A PARCULUI „JIANU”

(vezi patratele 15 şi 25)

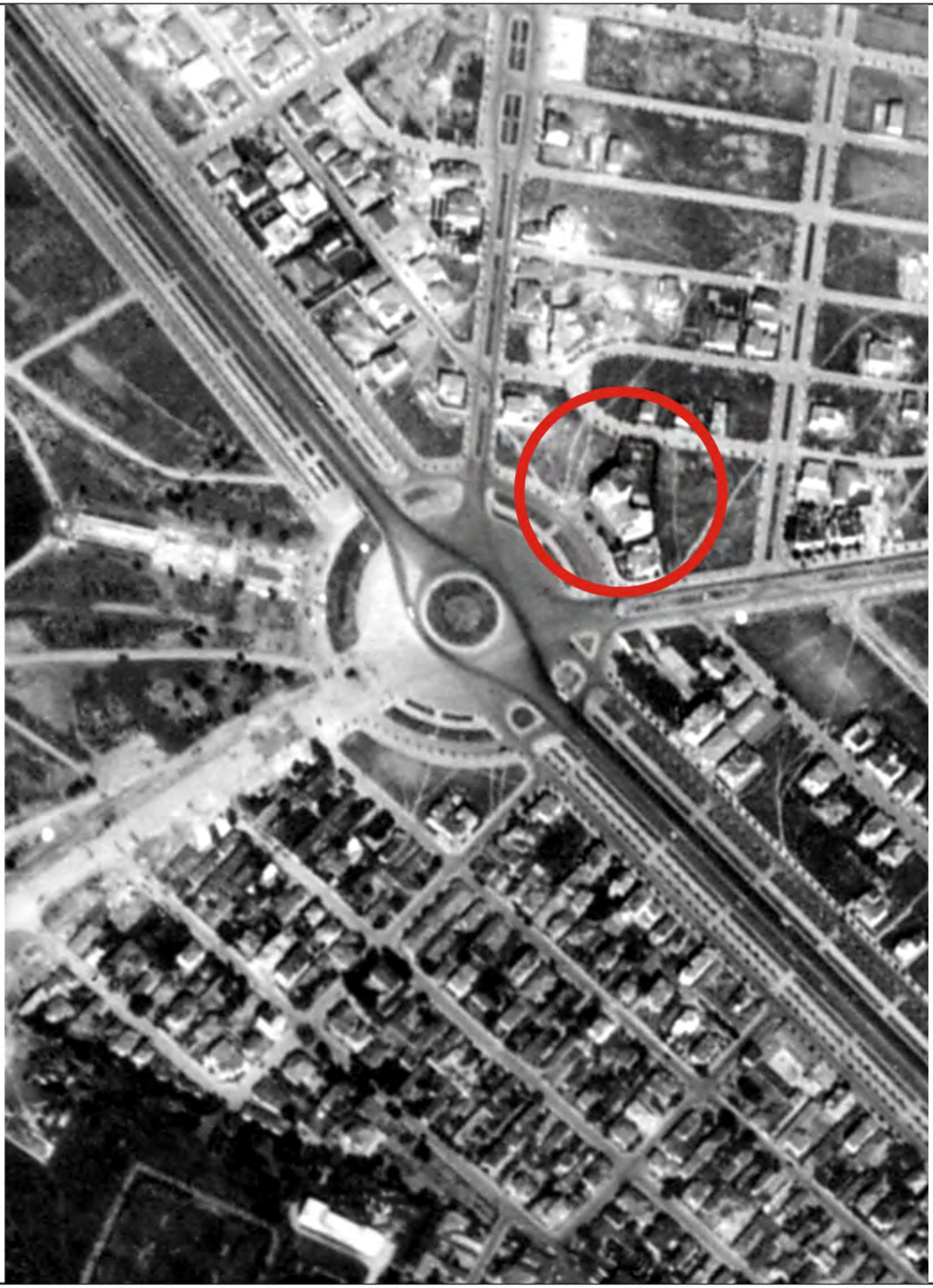

Parcelarea Bordei / Jianu, extras din “Planul Municipiului Bucuresti, intocmit dupa datele oficiale de col. Ulisse Samboteanu si prof. cartograf M. D. Moldoveanu - 1941”

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 14

Fotogrametria orasului Bucuresti
1944 (fragment)

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 15

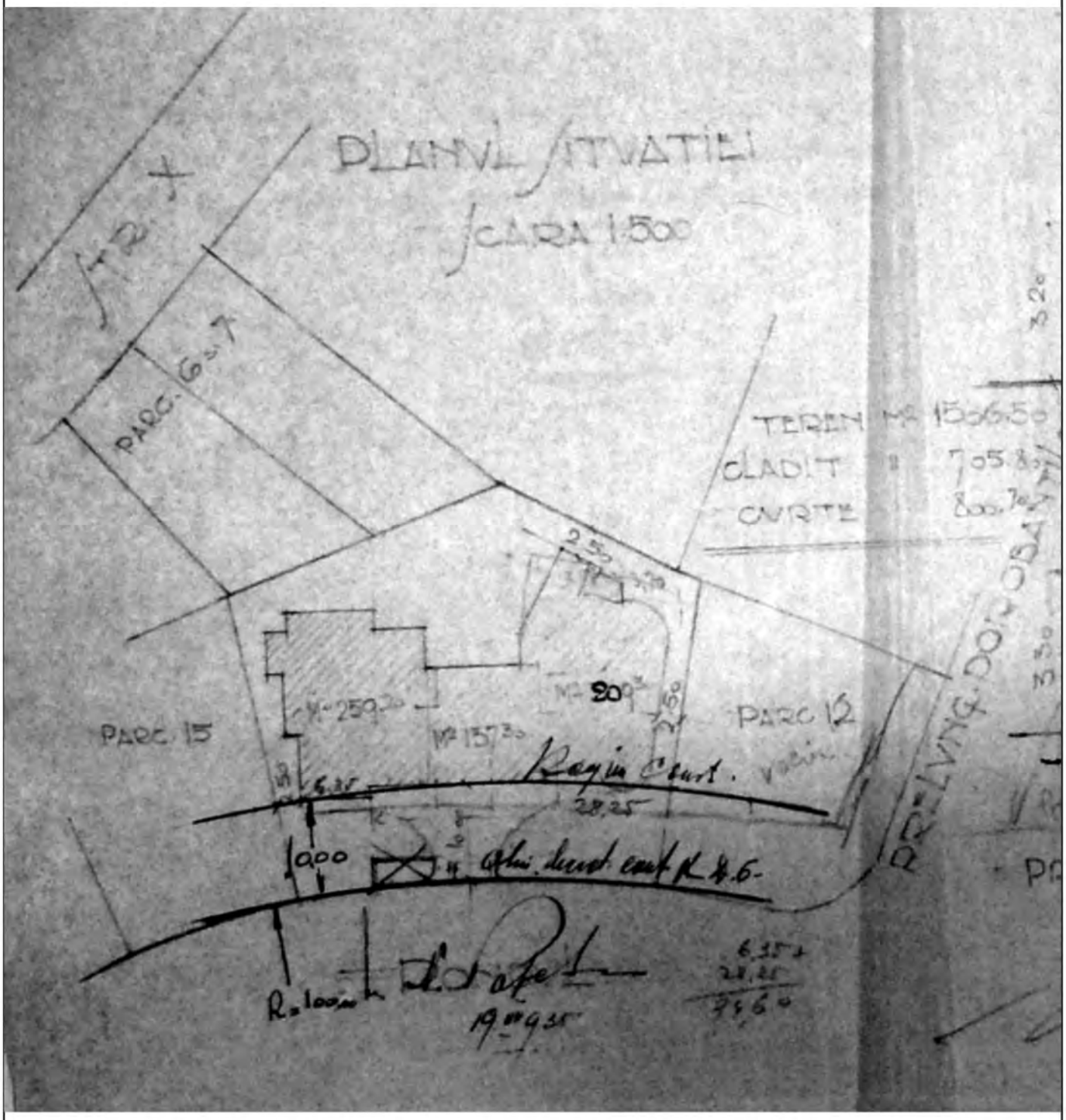

Parcelarea Bordei / Jianu
in ghidul orasului Bucuresti, 1969

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 16

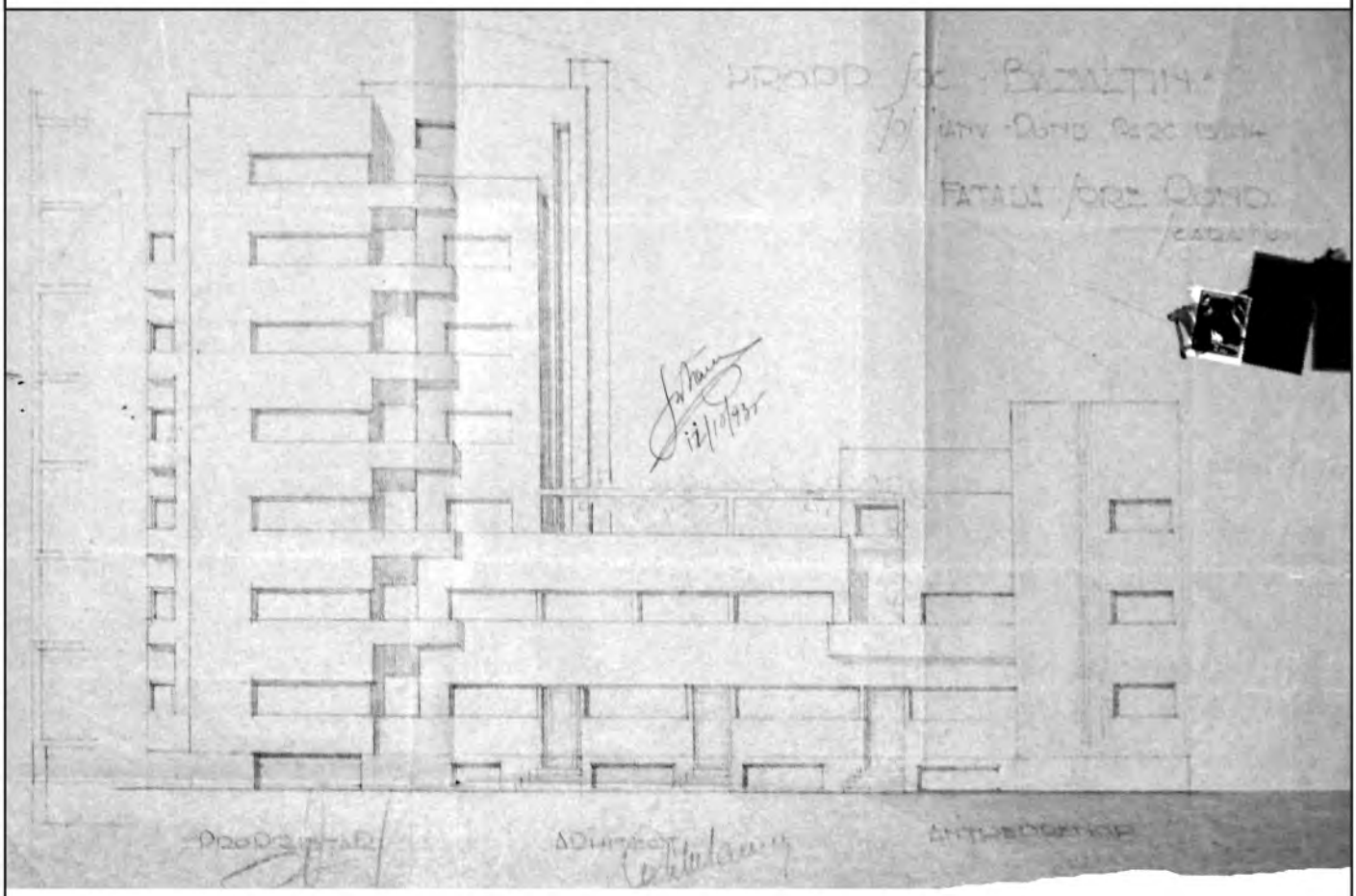

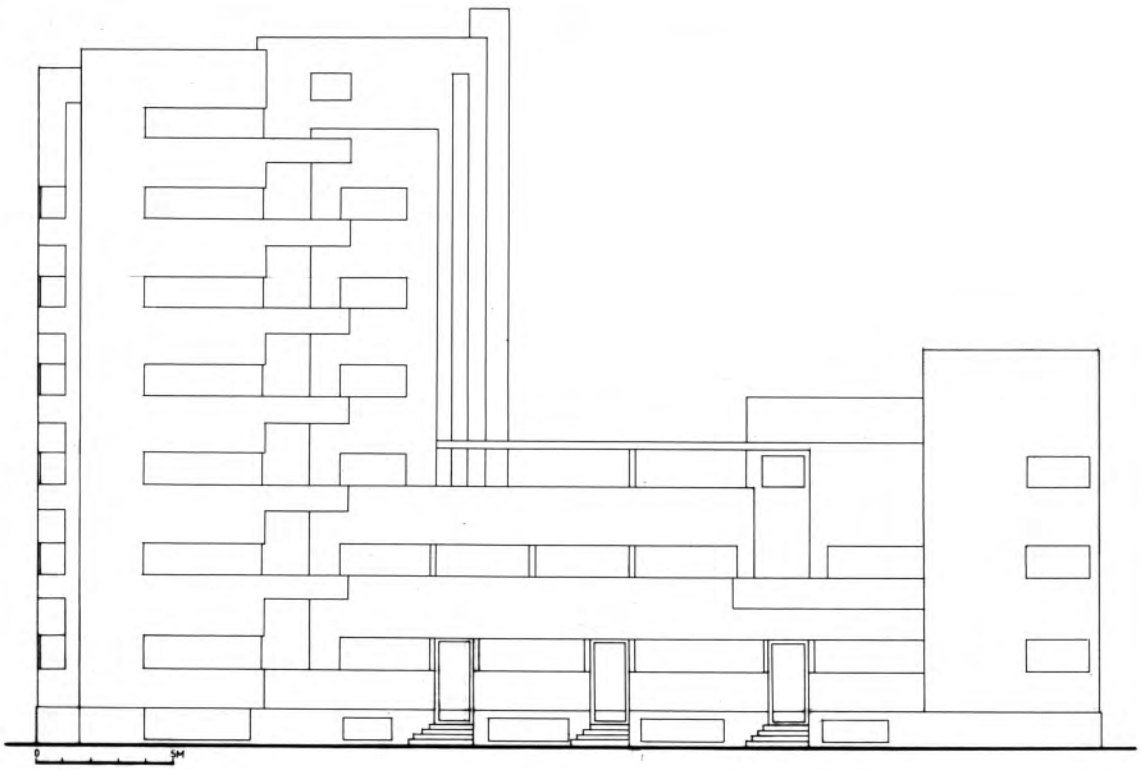
Imobil “Bazaltin”, arh. Marcel Iancu
Documentatie de autorizare - Plan de situatie datat in 07.1935

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 17

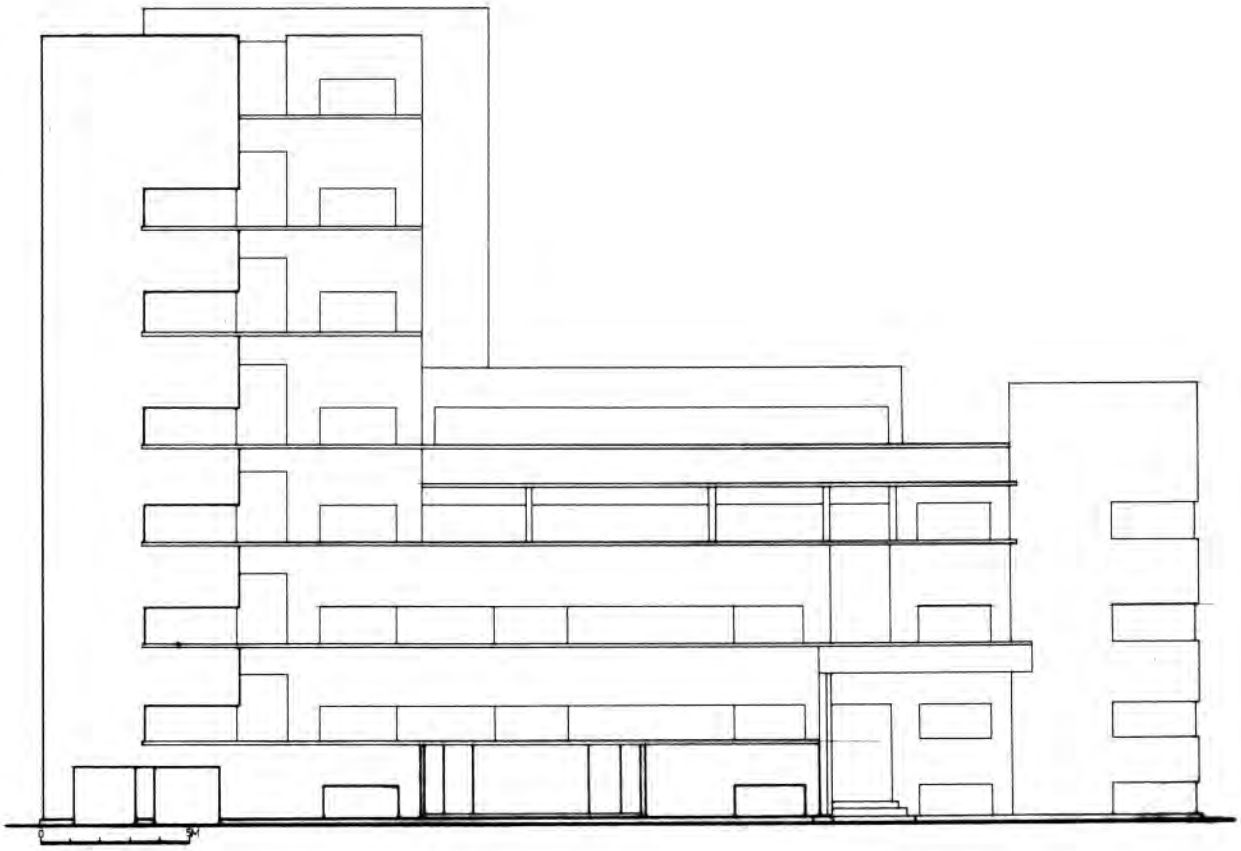

Imobil “Bazaltin”, arh. Marcel Iancu
Documentatie de autorizare - Evelatie principala (original si redesenare) datata in 10.1935

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 18

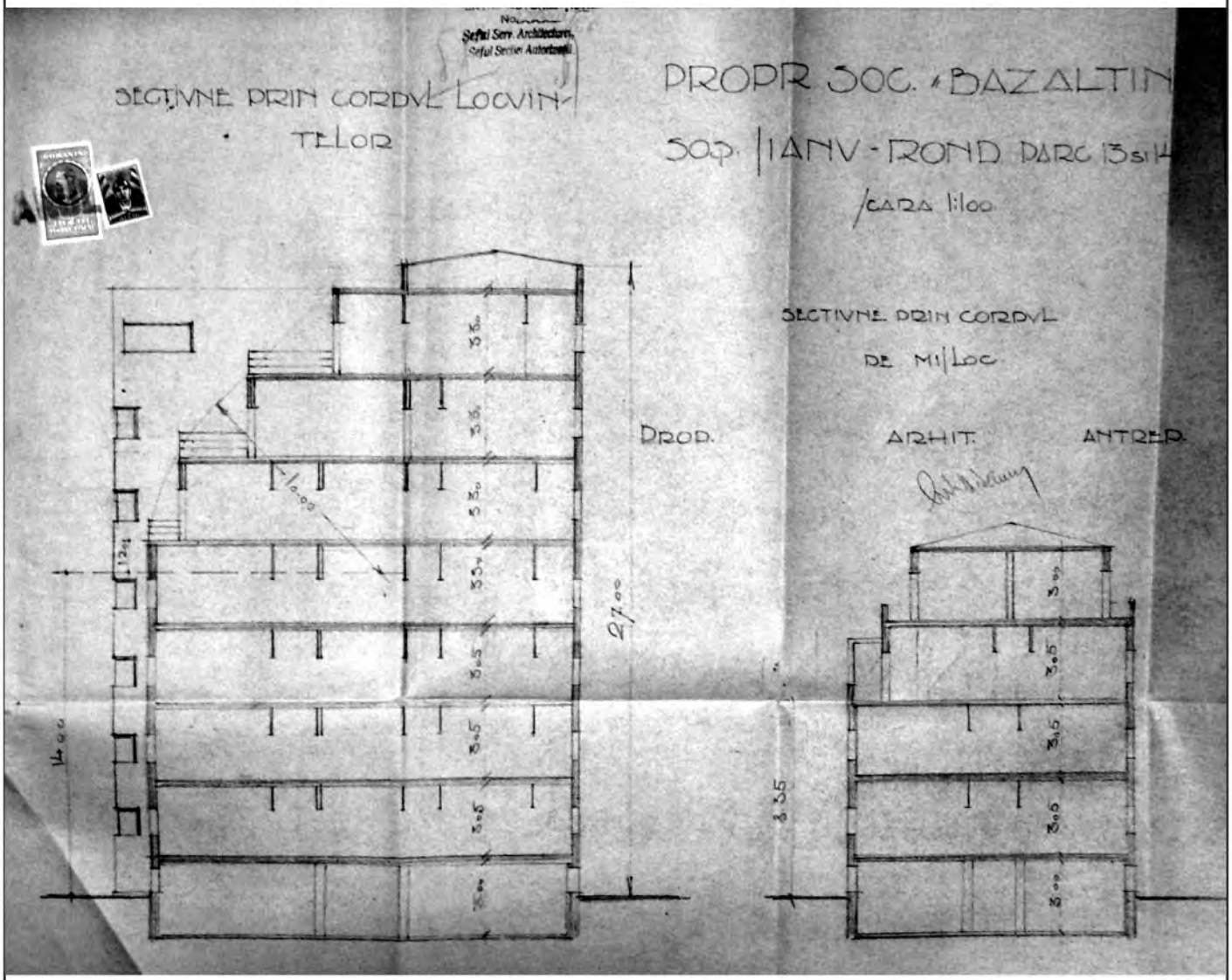

Imobil “Bazaltin”, arh. Marcel Iancu
Documentatie de autorizare - Evelatie principala (redesenare) databila in 02.1936

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 19

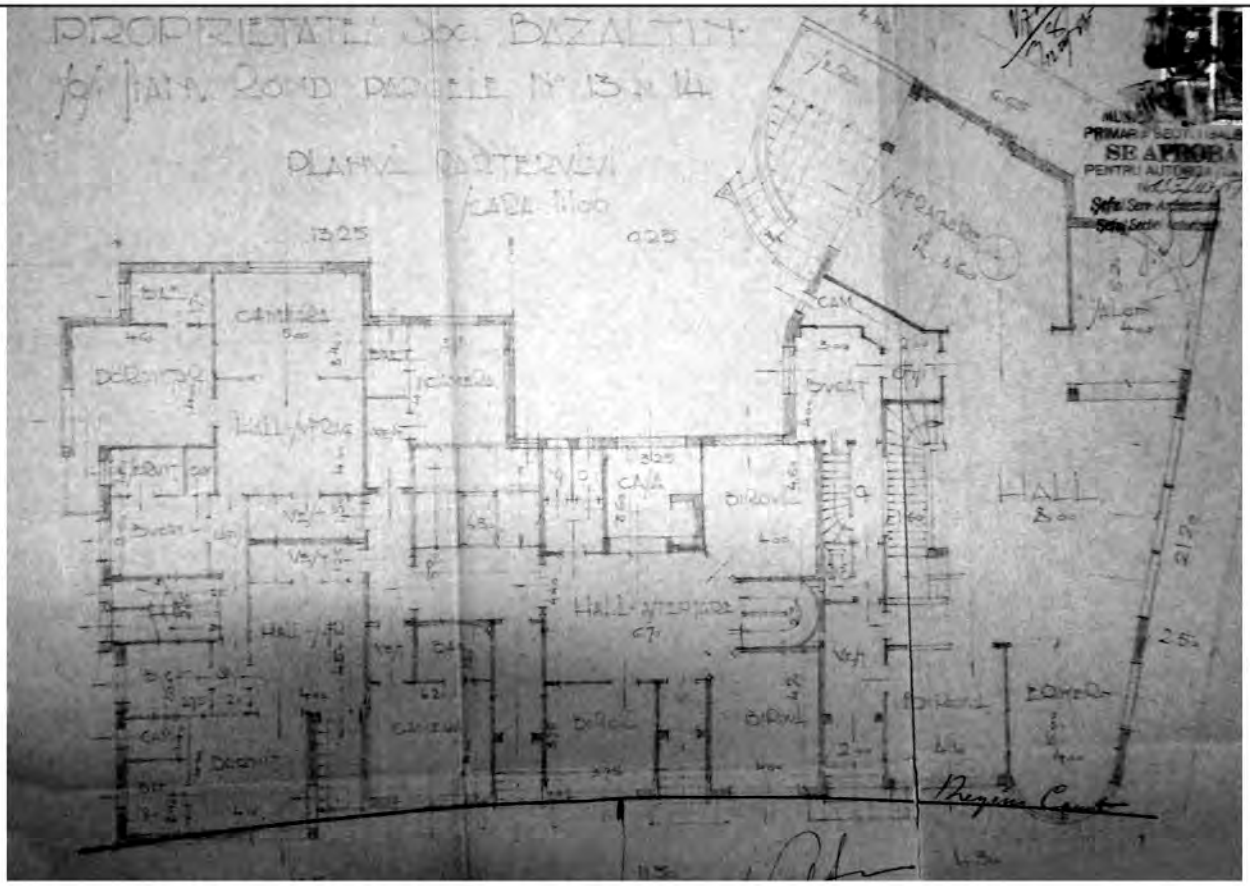

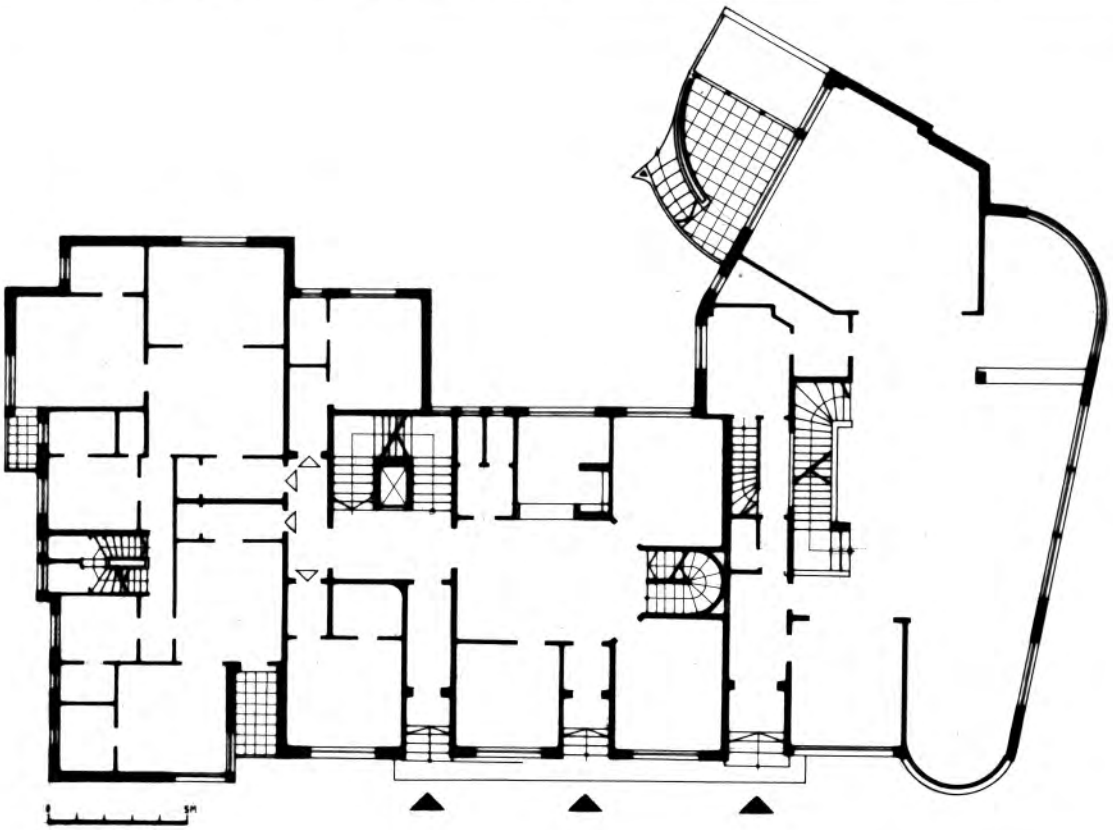
Imobil “Bazaltin”, arh. Marcel Iancu
Documentatie de autorizare - Sectiuni datate in 02.1936

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 20

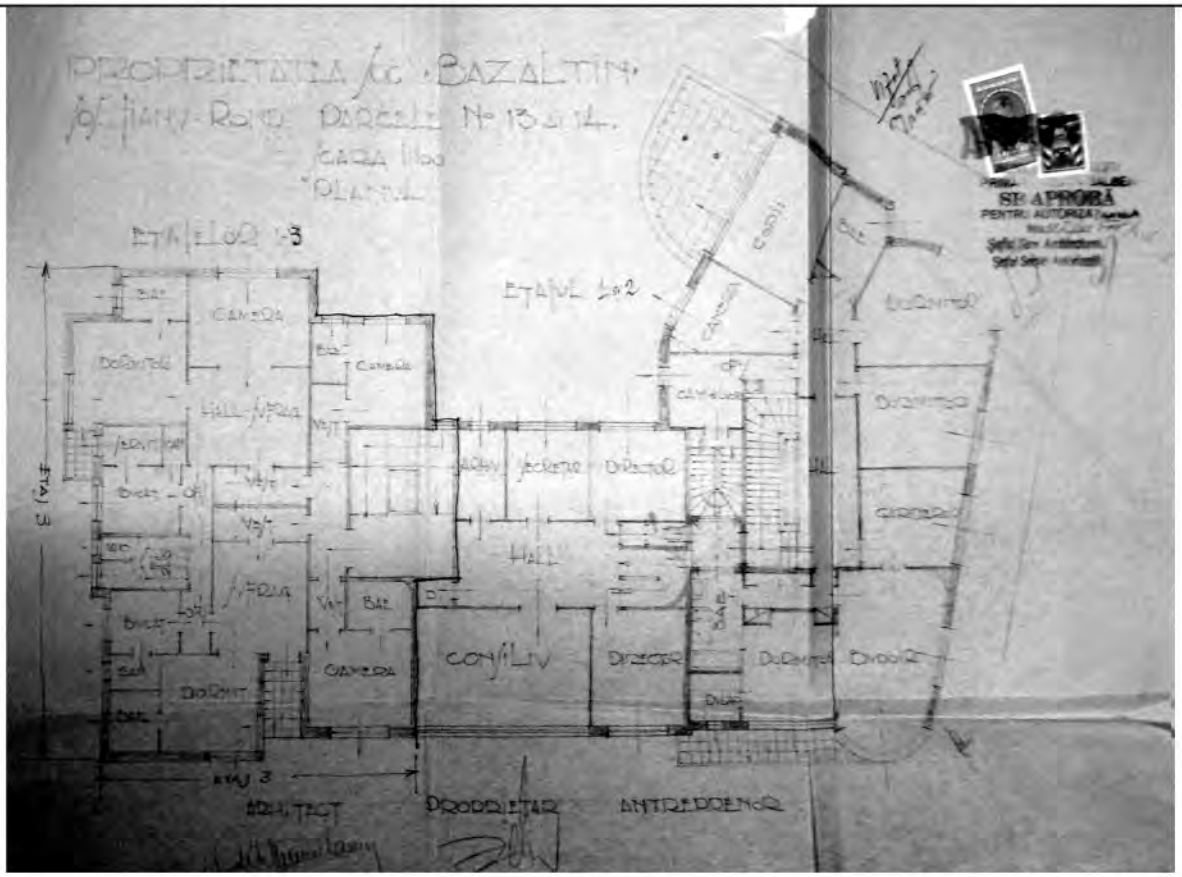

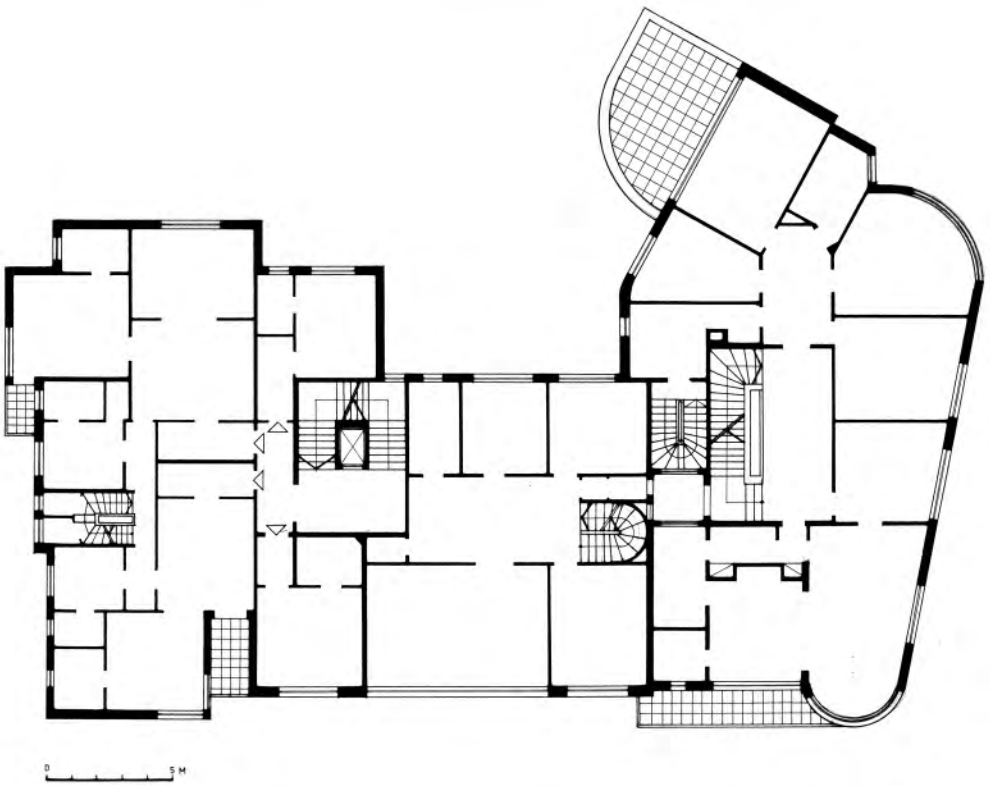
Imobil “Bazaltin”, arh. Marcel Iancu
Documentatie de autorizare - plan parter (original si redesenare) datata in 10.1935

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 21

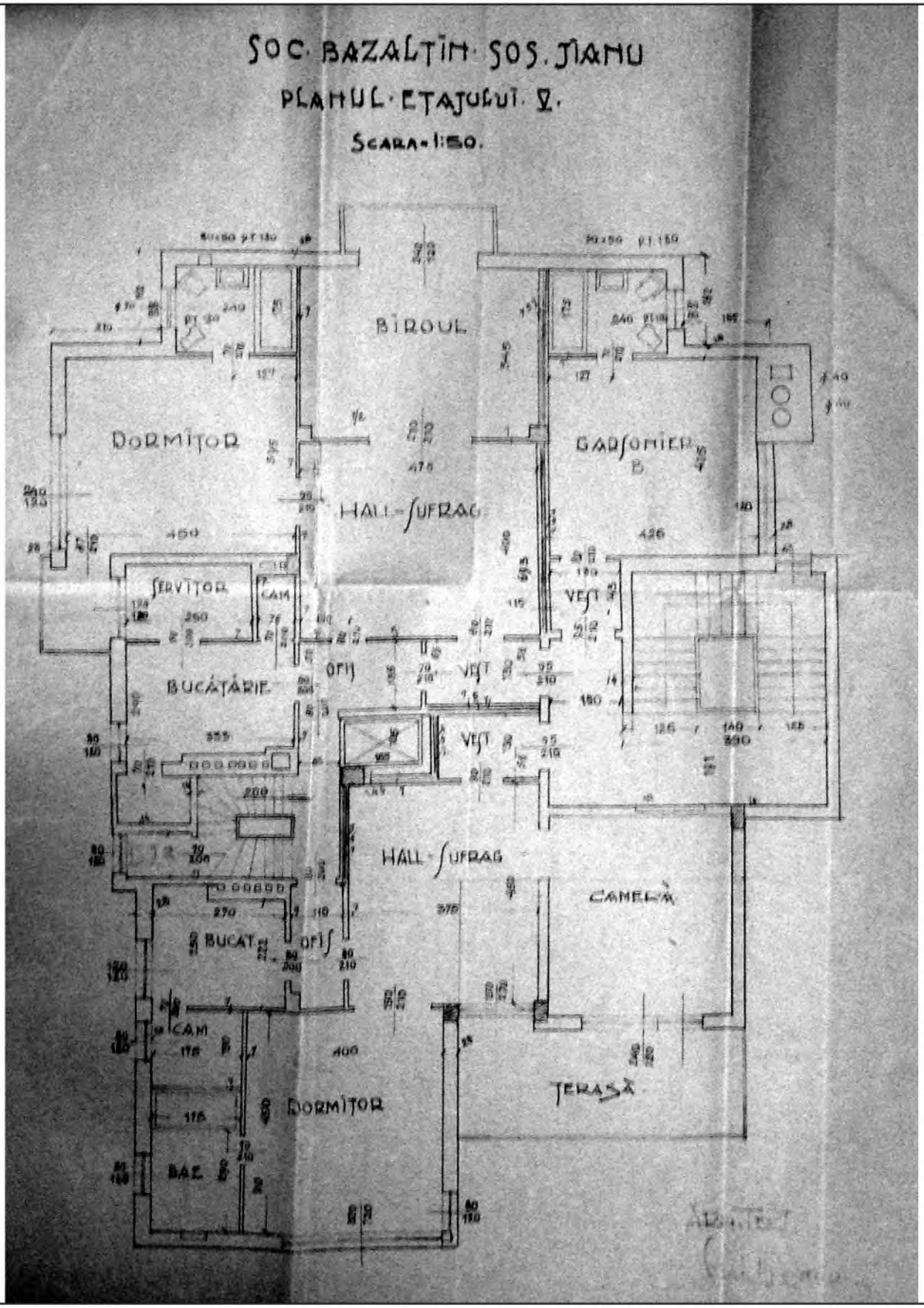

Imobil “Bazaltin”, arh. Marcel Iancu
Documentatie de autorizare - plan etaj curent (original si redesenare) datata in 10.1935

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 22

Imobil “Bazaltin”, arh. Marcel Iancu
Documentatie de autorizare - plan etaj 5 (original) datata in 02.1936

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 23

DOCUMENTAR FOTOGRAFIC
Imobilul “Bazaltin” in 1940 (arhiva revistei “Life”)

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 24

DOCUMENTAR FOTOGRAFIC (situatia actuala - iulie 2015)
Detalii ale elevatiei principale (spre Piata Charles de Gaulle)

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 25

DOCUMENTAR FOTOGRAFIC (situatia actuala - iulie 2015)
Detalii ale elevatiei principale (spre Piata Charles de Gaulle)

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 26

DOCUMENTAR FOTOGRAFIC (situatia actuala - iulie 2015)
Detalii ale elevatiei principale / accesele in cele doua tronsoane ale cladirii (spre Piata Charles de Gaulle)

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 27

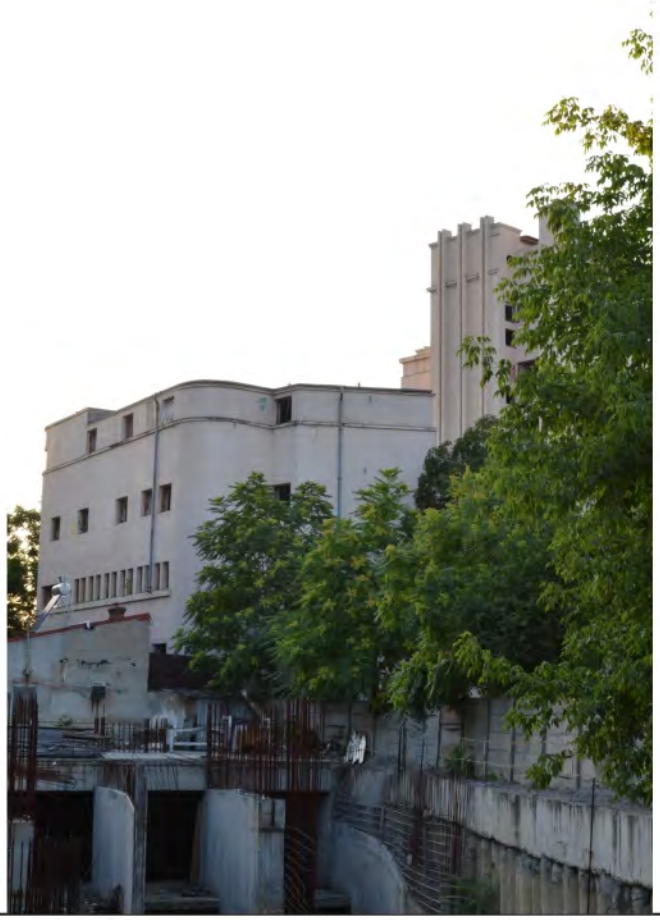
DOCUMENTAR FOTOGRAFIC (situatia actuala - iulie 2015)
Detalii ale elevatiei principale (spre Piata Charles de Gaulle)

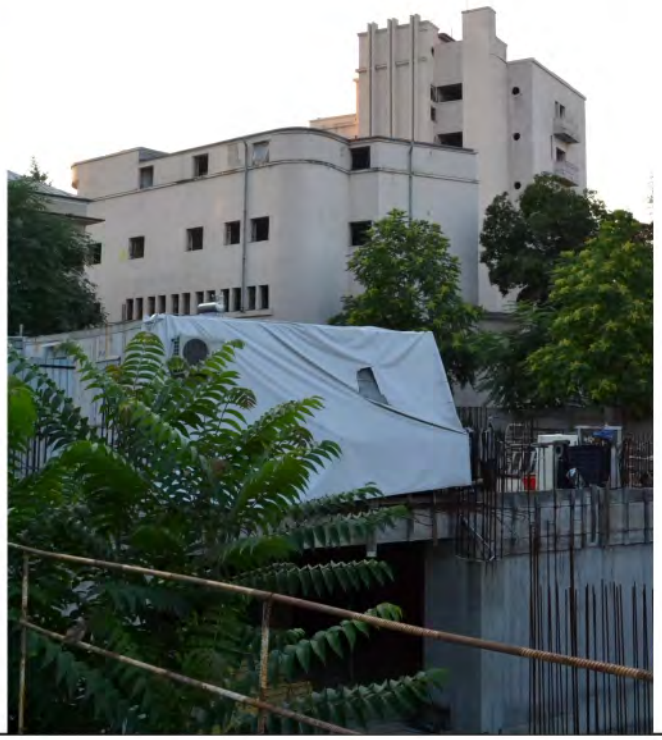
Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 28

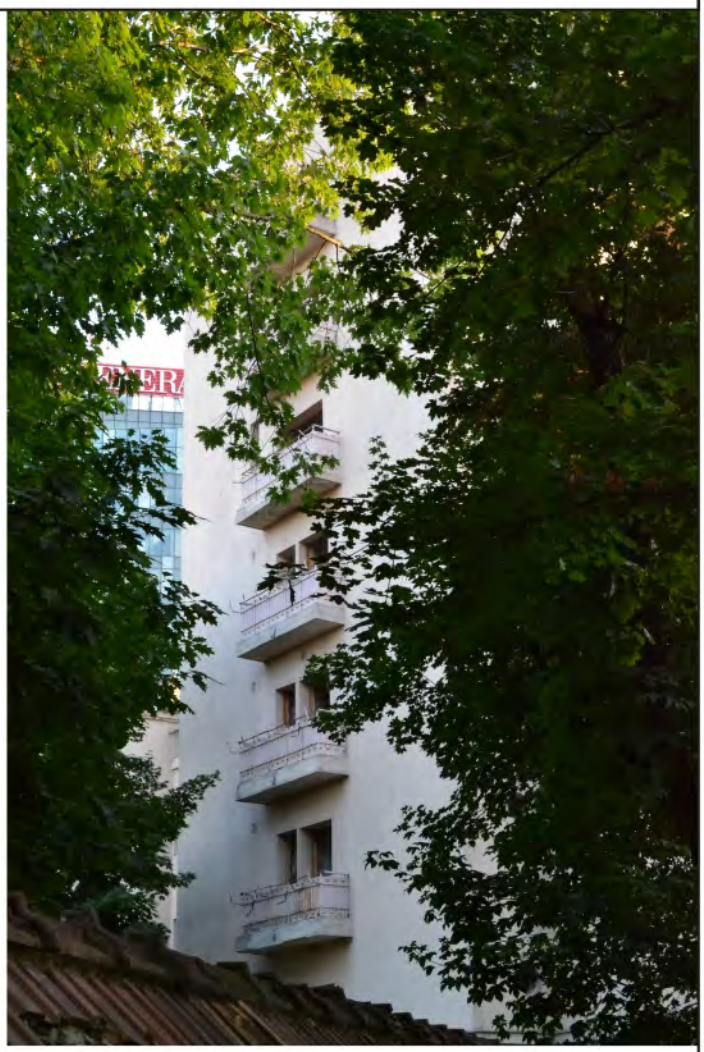
DOCUMENTAR FOTOGRAFIC (situatia actuala - iulie 2015)
Detalii ale elevatiei laterale si posterioare (dinspre sud-vest / Calea Dorobantilor)

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 29

DOCUMENTAR FOTOGRAFIC (situatia actuala - iulie 2015)
Detalii ale elevatiei posterioare (dinspre nord)
Vedere a invelitorii (foto arhiva acad. Razvan Theodorescu)

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 30

DOCUMENTAR FOTOGRAFIC (situatia actuala - iulie 2015)
Detalii imprejmuire spre Piata Charles de Gaulle

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 31

DOCUMENTAR FOTOGRAFIC (situatia actuala)
Vederi interioare (foto arhiva acad. Razvan Theodorescu)

Autori: prof. dr. arh. Nicolae Lascu (Expert MCC 0033)
dr. arh. Irina Tulbure, dr. arh. Horia Moldovan

IULIE 2015

PLANSA 32